

Náhradní rodinná péče

Bakalářská práce

Studijní program: B7508 – Sociální práce
Studijní obor: 7502R024 – Sociální práce a penitenciární péče
Autor práce: **Markéta Koňasová**
Vedoucí práce: Mgr. Jana Pittnerová

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta Koňasová**

Osobní číslo: **P14000069**

Studijní program: **B7508 Sociální práce**

Studijní obor: **Sociální práce a penitenciární péče**

Název tématu: **Náhradní rodinná péče**

Zadávací katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Charakterizovat současný systém náhradní rodinné péče v České republice a zjistit význam vzdělávání pěstounů v péči o děti.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazování.

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucí práce.

[Signature]
děkan

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ARCHER, Caroline, 2001. Dítě v náhradní rodině. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-578-4.

CAIRNS, Kate, 2013. Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: traumata v raném vztahu a psychická odolnost. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0370-4.

KOVAŘÍK, Jiří, a kol., 2004. Náhradní rodinná péče v praxi. 1. vyd. Praha: Portál pro Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 80-7178-957-7.

MATĚJČEK, Zdeněk, a kol., 1999. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk, a kol., 2002. Osvojení a pěstounská péče. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.

NOŽÍŘOVÁ, Jana, 2012. Náhradní rodinná péče. 1. vyd. Praha: Linde. ISBN 978-80-86131-91-7.

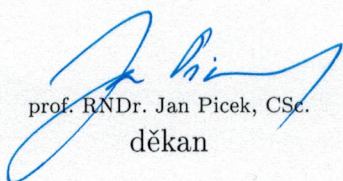
Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Pittnerová

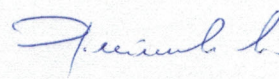
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **22. dubna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2017**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PaedDr. ICLic. Michal Podzimek, Th.D., Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 22. dubna 2016

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě děkuji všem, kteří se jakýmkoli způsobem podíleli na vzniku této práce. Velké díky patří vedoucí práce paní Mgr. Janě Pittnerové za vstřícnost, trpělivost, ochotu i za poskytnuté rady, cenné připomínky a potřebné nasměrování k danému cíli. Dále děkuji sociální pracovníci paní Šárce Večeřové, DiS. a náhradním rodičům za sdílení svých zkušeností z oblasti náhradní rodinné péče. V neposlední řadě děkuji své rodině za trpělivost a podporu během studia.

Děkuji

Název bakalářské práce:	Náhradní rodinná péče
Jméno a příjmení autora:	Markéta Koňasová
Akademický rok odevzdání:	2016/2017
Vedoucí bakalářské práce:	Mgr. Jana Pittnerová

Anotace

Bakalářská práce se zabývala problematikou náhradní rodinné péče. Jejím cílem bylo charakterizovat současný systém náhradní rodinné péče v České republice a zjistit význam vzdělávání pěstounů v péči o děti. Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Teoretická část pomocí odborných zdrojů objasnila základní pojmosloví, charakterizovala formy náhradní rodinné péče, proces zprostředkování, představila vybrané psychologické a zdravotní aspekty u dětí z této skupiny a zmínila legislativní ukotvení. Praktická část zjišťovala pomocí dotazníků, kdo se nejčastěji stává pěstounem a spokojenost pěstounů se vzděláváním. Zjištěná data potvrzují současný trend, že se pěstounství často vyskytuje v příbuzenské linii. Vzdělávání pěstounů se těší velké oblibě, protože zprostředkování poznatků se děje záživnou formou a navíc reaguje na zakázku pěstounů. Nespornou výhodou vzdělávacích seminářů je také navazování přátelství, sdílení svých zkušeností a následný pocit sounáležitosti se skupinou pěstounů. Z průzkumového šetření vyvstalo mnoho dalších poznatků, kterým bude třeba se v budoucnu věnovat. Jedná se například o zvýšení odměny pěstouna na úroveň minimální mzdy a zvýšení příspěvku na úhradu potřeb dítěte.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, adopce, pěstounská péče, rodina, dítě, vzdělávání

Title of the bachelor thesis:	Substitute Family Care
Author:	Markéta Koňasová
Academic year of submission:	2016/2017
Supervisor:	Mgr. Jana Pittnerová

Annotation

Bachelor thesis dealt with the issues of substitute family care. The primary aim of the assigned work was to characterize the contemporary substitute family care system in the Czech Republic and to identify the importance of foster parents education. The work is divided to two key areas. The theoretical part clarifies the basic terminology by utilizing of professional sources and characterizes forms of spare substitute family care. Moreover, this part presents selected psychological and medical aspects based on legislative basis. The practical part is focused on facts, related to monitoring of frequency successful obligatory foster parent education and satisfaction of the interviewed respondents. The resulted data confirmed the contemporary trend that foster care often occurs in the relative line. The education of foster parents is very popular because of the mediation of knowledge through entertaining form. Benefit is also the possibility of personal influence of foster parents. Last but not least advantage of educational seminars is undoubtedly process establishing of new friendship, sharing their experiences and following feeling of solidarity. Exploring of this interesting topic many other aspects and various related subjects were open, and these are not currently addressed. For instance an increasing foster parents payment up to the level of the minimum wage and an increasing contribution for the child's needs. All these tasks will be necessary to focus and solve in the near future.

Keywords: substitute family care, adoption, foster care, family, child, education

OBSAH

SEZNAM TABULEK.....	9
SEZNAM GRAFŮ.....	10
SEZNAM ZKRATEK.....	11
ÚVOD.....	12
TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1 Vymezení základních pojmů.....	13
1.1 Rodina.....	13
1.2 Náhradní péče (výchova).....	13
1.3 Náhradní rodina.....	14
1.4 Náhradní rodič.....	14
1.5 Žadatel.....	15
1.6 Primární pečovatel.....	15
2 Formy náhradní rodinné péče.....	17
2.1 Osvojení.....	17
2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	18
2.3 Pěstounská péče.....	20
2.3.1 Dávky pěstounské péče.....	20
2.3.2 Doprovázení.....	22
2.3.3 Povinné vzdělávání.....	22
2.4 Poručenská péče.....	23
2.5 Svěření do péče jiné osoby než rodiče.....	23
3 Proces zprostředkování.....	24
3.1 Dítě v evidenci.....	24
3.1.1 Spisová dokumentace o dítěti.....	25
3.2 Žadatel o osvojení či pěstounskou péči.....	25
3.2.1 Podání žádosti.....	25
3.2.2 Spisová dokumentace žadatelů.....	25
3.3 Odborné posuzování.....	26
3.3.1 Posouzení bezúhonnosti.....	26
3.3.2 Posouzení zdravotního stavu.....	26
3.3.3 Psychologické posouzení.....	27
3.3.4 Přípravný kurz.....	27
3.4 Zařazení do evidence.....	28
3.5 Zprostředkování.....	28

3.5.1	Poradní sbor	29
3.6	Převzetí dítěte	29
3.6.1	Předadopční či předpěstounské péče	30
3.6.2	Nová rodina	30
4	Dítě v náhradní rodinné péči	31
4.1	Děti a základní psychické potřeby	31
4.2	Psychická deprivace	32
4.3	Další možné postižení dítěte prostředím	33
4.4	Dítě jiného etnika	33
4.5	Zdravotní problematika	34
4.6	Identita dítěte	34
4.7	Vývojové trauma	35
5	Legislativa	36
5.1	Právní ukotvení	36
5.2	Subjekty podílející se na procesu zprostředkování	37
	EMPIRICKÁ ČÁST	39
6	Cíl průzkumu	39
7	Použité metody	40
8	Popis zkoumaného souboru	41
9	Technika sběru dat a časový plán průzkumu	42
10	Etické aspekty	43
11	Vyhodnocení průzkumového šetření	44
11.1	Prezentace dat	44
11.2	Interpretace dat	59
11.3	Vyhodnocení předpokladů	60
	ZÁVĚR	62
	NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ	64
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65
	SEZNAM PŘÍLOH	67

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka č. 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte</i>	21
<i>Tabulka č. 2: Příspěvek při převzetí dítěte</i>	21
<i>Tabulka č. 3: Identifikace souboru</i>	44
<i>Tabulka č. 4: Důvod proč se stát pěstounem</i>	46
<i>Tabulka č. 5: Počet umístěných dětí v konkrétních rodinách</i>	48
<i>Tabulka č. 6: Hodnocení oblíbenosti kurzů dalšího vzdělávání pěstounů</i>	52
<i>Tabulka č. 7: Hodnocení vybraných možností dalšího vzdělávání</i>	53
<i>Tabulka č. 8: Oblíbenost témat u jednodenních seminářů</i>	55
<i>Tabulka č. 9: Hodnocení tvrzení o vzdělávání "šitém na míru"</i>	56
<i>Tabulka č. 10: Sebehodnocení pěstounů, jak zvládají péči a výchovu dětí</i>	57
<i>Tabulka č. 11: Lítost nad rozhodnutím stát se pěstounem</i>	58
<i>Tabulka č. 12: Dostatečnost finanční podpory od státu</i>	59

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf č. 1: Identifikace souboru</i>	44
<i>Graf č. 2: Procentuální zastoupení dle pohlaví</i>	45
<i>Graf č. 3: Hlavní důvod stát se pěstounem</i>	45
<i>Graf č. 4: Hlavní důvod pro pěstounství</i>	46
<i>Graf č. 5: Počet dětí v náhradní rodině</i>	47
<i>Graf č. 6: Počet dětí v náhradní rodině v procentech</i>	47
<i>Graf č. 7: Nejdůležitější důvody k přijetí dítěte do rodiny</i>	48
<i>Graf č. 8: Procentuální vyjádření důvodů k přijetí dítěte</i>	49
<i>Graf č. 9: Věk přijímaných dětí</i>	49
<i>Graf č. 10: Věk přijímaných dětí vyjádřen v procentech</i>	50
<i>Graf č. 11: Znevýhodněné dítě v rodině v procentech</i>	50
<i>Graf č. 12: Rodiny se znevýhodněným dítětem</i>	51
<i>Graf č. 13: Užitečnost informací z přípravných kurzů</i>	51
<i>Graf č. 14: Pěstouni považují přípravné kurzy za užitečné</i>	52
<i>Graf č. 15: Oblíbenost kurzů dalšího vzdělávání</i>	53
<i>Graf č. 16: Vybrané možnosti dalšího vzdělávání</i>	54
<i>Graf č. 17: Hodnocení vybraných možností dalšího vzdělávání</i>	54
<i>Graf č. 18: Hodnocení oblíbenosti témat u jednodenních seminářů</i>	55
<i>Graf č. 19: Hodnocení tvrzení o vzdělávání "šitém na míru"</i>	56
<i>Graf č. 20: Souhlas se vzděláváním "na míru"</i>	57
<i>Graf č. 21: Sebehodnocení pěstounů</i>	57
<i>Graf č. 22: Zhodnocení svého rozhodnutí</i>	58
<i>Graf č. 23: Dostatečnost finanční podpory od státu</i>	59

SEZNAM ZKRATEK

ČR	Česká republika
LZPS	Listina základních práv a svobod
NRP	náhradní rodinná péče
NNO	nestátní nezisková organizace
OSPOD	oddělení sociálně-právní ochrany dětí
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
PP	pěstounská péče
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
ZOSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

ÚVOD

Klidné, radostné a spokojené dětství není normou pro každé dítě. Stále existují děti, které z různých důvodů nevyrostají ve své biologické rodině. Stále je mezi námi mnoho nechtěných a nemilovaných dětí. Těchto dětí se týká problematika náhradní rodinné péče (dále NRP), která je tématem této bakalářské práce. Téma bylo zvoleno z důvodu přetrvávajících, zkreslených a někdy i tabuizovaných informací kolujících v laické veřejnosti. Dalším důvodem je i dynamický rozvoj problematiky NRP v naší republice.

Cílem předložené práce je charakterizovat současný systém náhradní rodinné péče v České republice a zjistit význam vzdělávání pěstounů v péči o děti. Práce je rozdělena na dvě stěžejní oblasti, a to část teoretickou a část praktickou. Pro přehlednost je text členěn do kapitol.

Teoretická část bakalářské práce objasňuje vybrané pojmy. V práci jsou stručně popsány jednotlivé formy NRP, jedná se o osvojení, pěstounskou péči, pěstounskou péči na přechodnou dobu, svěřením dítěte do péče jiné osoby než rodiče a poručenskou péči. Následuje popis procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. Práce představuje celý proces od podání žádosti přes posuzování žadatelů obecním úřadem, poté posuzování žadatelů krajským úřadem a jejich následné zařazení či nezařazení do evidence žadatelů. Dalším krokem je výběr osvojitele nebo pěstouna pro dítě a předání dítěte do nové rodiny. Jedna kapitola je věnována dětem v NRP. Přibližuje, z jakého prostředí tyto děti mohou přicházet, připomene jejich potřeby a specifika. Závěr teoretické části se věnuje legislativnímu rámci. K vypracování teoretické části existuje dostatek odborných zdrojů. NRP se zabývá mnoho autorů. V textu byla využita literatura od Zdeňka Matějčka, Jany Nožířové, Albína Škoviery, Jiřího Kovaříka, Hany Pazlarové, Miloslava Macely a mnoha dalších.

V praktické části proběhlo průzkumné šetření, které mělo potvrdit předem stanovené předpoklady. Pomocí kvantitativní metody s využitím dotazníků byly zjišťovány potřebné informace. Byli osloveni pěstouni, kteří pečují alespoň o jedno svěřené dítě. Důvodem výběru těchto respondentů byla jejich osobní zkušenost se zjišťovanými údaji. Respondenti byli předem informováni o účelu sběru dat i o své anonymitě. Zpracováno bylo 44 ze 47 rozdaných dotazníků. Odpovědi byly vyhodnoceny a zpracovány do grafů a tabulek. Z realizovaného šetření vyplynulo mnoho zajímavých zjištění, které bude v budoucnu třeba řešit.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Rodina

Rodina je dle Kovaříka pojítkem mezi společností a jedincem. *Na jedné straně je hrází, která zabraňuje společnosti, aby osobnost pohltila, a na straně druhé naopak jedinci zabraňuje v jakémkoliv pokusu odtrhnout se od společnosti. Díky rodině je tedy možno vyřešit základní problém lidského života, základní problém mravní – jak si uchovat svou osobnost, ale nežít jen sám pro sebe* (Kovařík, aj. 2004, s. 14).

Matoušek dodává, že jednotlivec v rodině nalézá oporu, ale zároveň svobodu v budování a uchovávání své osobní odlišnosti (2003, s. 83). *Rodina propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity* (Matoušek 2003, s. 9).

Ve fungující rodině dítě přirozeně zažívá základní emocionální a sociální zkušenosti, které mu vytváří základnu do budoucího života a na té buduje svůj vztah k ostatním lidem, k okolnímu světu i k sobě samému (Winnette, 2016, s. 17).

Hogenová (2008, s. 191) uvádí, že rodina vnímaná jako domov, je především místo. *Jinak řečeno nejbytostnější „pří-tomnění“ se děje doma. Je to naše místo, které v celém širém světě je jen naše. A toto místo můžeme sdílet s ostatními, kteří k nám patří. Jinak řečeno, základem domova je tedy „patření“ k místu, „patření“ k těm, co toto místo s námi sdílejí.*

Samozřejmě nikdo není dokonalý, žádná rodina, žádný rodič. Winnette (2016) uvádí existenci termínu „dostatečně dobrá rodina“, který znamená, že tato rodina je sociálně a emočně bezpečná a alespoň na 51 % naplňuje láskou potřeby dětí a rodičů. Po takovéto vlastní rodině touží každý člověk a dostatečně dobrá rodina patří k zásadním pozitivním vkladům do života (2016, s. 13).

1.2 Náhradní péče (výchova)

V situaci, kdy dítě nemůže z nějakého důvodu vyrůstat ve své původní rodině, má právo na náhradní výchovu. Pro tuto možnost existují různá zařízení a formy péče. V souvislosti s náhradní péčí se používají a často zaměňují termíny **péče** a **výchova**. Mnohokrát byl z řad odborníků slyšet názor, který podporuje jejich sjednocení.

Matějček uvádí:

Náhradní výchovná péče je forma péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině. Nejčastěji jde o péči ústavní, v níž je dítě vychováváno až do dospělosti. Tuto péči zajišťují kojenecké ústavy, dětská centra, dětské domovy, diagnostické ústavy atd.

Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounská péče (Matějček, aj. 1999, s. 31).

V Matouškově *Slovníku sociální práce* jsou oba pojmy nerozlišené a spojené do termínu *náhradní výchovná péče*. Uvádí, že v ČR se tímto termínem rozumí *všechny formy náhrady rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí. Náhradní výchovná péče má tedy zásadně dvě formy – ústavní a rodinnou* (2008, s. 107).

Z uvedeného tedy vyplývá, že náhradní rodinná péče (dále NRP) je podskupinou širokého systému náhradní péče o ohrožené děti. Pro lepší přehlednost Škoviera (2007) navrhoval nutnost sjednocení pojmů, protože nelze oddělovat výchovu od péče a péči od výchovy. Výchova zahrnuje péči, ale také je možné o někoho pečovat, ale nevychovávat (2007, s. 23). Stávající právní úprava dělí formy náhradní péče na **náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu**.

1.3 Náhradní rodina

Pokud biologická rodina neplní svojí funkci, je vhodným řešením rodina „náhradní“. Tedy taková rodina, která *je schopna dítě přijmout bezpodmínečně za své a také se mateřsky a otcovsky k dítěti chovat* (Kovařík, aj. 2004, s. 101).

1.4 Náhradní rodič

Tímto termínem je označována osoba, která plní rodičovskou roli, ale nedala dítěti biologicky život (Winnette, 2016, s. 9).

S myšlenkou náhradního rodičovství často přichází žena, která tím vyjadřuje svou biologickou a psychologickou potřebu mateřství. Samotnému rozhodnutí stát se osvojitelem či pěstounem předchází fáze úvah a zvažování. Délka trvání této fáze je individuální a často trvá roky.

Motivace úvah o náhradní rodinné péči je ovlivněna typem péče. Hlavním motivem zájemců o osvojení je dle Nožířové (2012) nemožnost mít vlastní biologické děti, naproti tomu u zájemců o pěstounskou péči (dále PP) je motivem touha pomoci dalšímu dítěti, rozšíření své rodiny (2012, s. 39), často také pomoc v příbuzenské linii.

Mezi další motivy Škoviera (2007) řadí např. smrt biologického dítěte, dítě jako poslání, spasitelský komplex, zvýšení společenského statusu, publicitu, řešení partnerské krize, snahu něco si dokázat či odčinit pocity viny, ale také motivy psychopatologické (Škoviera 2007, s. 54).

Velice diskutovaným motivem ve společnosti jsou také dávky pěstounské péče a další finanční podpora ze strany státu. Zezulová to považuje za úsměvné, rozhodně se nejedná o částky, které by vedly k rychlému a pohodlnému zbohatnutí (2012, s. 20).

1.5 Žadatel

V případě, že si je budoucí náhradní rodič jist svým rozhodnutím, stává se z něj **žadatel**. Žadatel proto, že bude žádat o zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli/pěstouny. Nožířová uvádí, že jím může být manželský pár, ale o dítě může žádat i samožadatel tj. muž, častěji však žena, kteří žijí bez partnera, ale chtějí naplnit svou rodičovskou roli. Dítě lze svěřit i nesezdanému páru, ale pouze jednomu z partnerů. Vždy tedy záleží na posouzení poradním sborem, jestli rozhodne ve prospěch samožadatele, nebo upřednostní úplnou rodinu (2012, s. 70).

S pojmem žadatel pracuje legislativa, i když dle Pazlarové není nejvhodnějším slovem, obsahuje v sobě představu někoho, kdo žádá vyšší autoritu o nějaké zplnomocnění, a v NRP by se mělo jednat o určitou spolupráci (2016, s. 31).

1.6 Primární pečovatel

Jedná se o osobu, která je hlavním a nejbližším pečovatelem pro dítě. Poskytuje mu každodenní péči po delší čas a je tedy pro dítě nejdůležitější osobou, na kterou se může kdykoliv obrátit. Vytváří mu pocit bezpečí, lásky a uklidnění při stresu. Primárním pečovatelem může být biologický rodič a každý náhradní rodič, nebo dospělý, který je hlavním pečovatelem. S tím souvisí i pojem tzv. rodičovská postava. Tento termín se vztahuje k potřebě dítěte „mít rodiče“. Dítě ji může mít i v jiné osobě než v biologickém rodiči (Winnette 2016, s. 9).

Význam attachmentu (vazby, přilnutí, citového připoutání) zkoumal John Bowlby. Podle reakce nejbližšího pečovatele, který umožní nebo neumožní zažívat dítěti uklidnění při stresu, radost, bezpečí existuje jistý a nejistý attachment. V jistém attachmentu se jedná o nekonečný kruh správných interakcí mezi dítětem a pečovatelem, dítě se cítí bezpečně. Naopak u nejistého attachmentu (více typů) mají děti výrazně narušený vývoj mozku a attachmentový systém, který se projevuje v jejich chování a je nutná spolupráce s odborníky. Nejistý attachment se projevuje u dětí, které zažily ústavní péči v raných letech, u kterých se často střídali pečovatelé, u dětí týraných a zanedbávaných (Winnette, 2016, s. 35).

2 Formy náhradní rodinné péče

Následující kapitola popisuje podoby NRP, které platí v současném právním řádu ČR. Účelem NRP je poskytnout dítěti péči v okamžiku, kdy se ocitají bez rodinného zázemí. Pokud se tedy dítě ocitne v jiné péči než v osobní péči rodičů, existují tyto formy: osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenská péče nebo může být dítě svěřeno do péče jiné osoby než rodiče.

Náhradní rodinná péče má přednost před péčí ústavní. Pojednává o tom § 971 odst. 1 OZ, který uvádí, že *před nařízením ústavní výchovy dítěte je soud povinen vždy zvažovat, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby*. Dále se předností rodinné péče zabývá § 9 a odst. 2 ZOSPOD, který stanoví, že *při výkonu a realizaci opatření mají přednost ta, která zabezpečí řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte v jeho rodinném prostředí, není-li to možné, v náhradním rodinném prostředí*. Jednotlivé formy NRP jsou rozdílné, ale mají i něco společného, tím je silný vliv na duševní a sociální vývoj dítěte. Téma je to velice široké, proto jsou zde uváděny pouze nejdůležitější informace.

2.1 Osvojení

Osvojení (v praxi se též můžeme setkat s pojmem adopce) je upraveno v § 794 až § 854 občanského zákoníku. V rámci NRP je osvojení na nejvyšší příčce, neboť nahrazuje dítěti původní rodičovský vztah v plném rozsahu. *Osvojení vedle svého hlavního poslání, kterým je a zůstává nahradit nezletilému dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí, přispívá výchovou, péčí a láskou zároveň k naplňování smyslu života osvojitelů, v jejichž rodině začíná osvojenec žít.* (Matějček, aj. 2002, s. 13).

Z hlediska práva vzniká mezi osvojitelem a osvojencem vztah, jaký je mezi biologickým rodičem a dítětem. Rodiče tedy získávají plnou rodičovskou odpovědnost. Vzniká též i vztah příbuzenský k ostatním členům rodiny osvojitele. Práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho biologickou rodinou absolutně zanikají. Osvojitelé jsou uvedeni v rodném listě na místě rodičů a zapsáni na matrice do knihy narození. Dítě získá příjmení rodičů. Pro možnost osvojení je nezbytné, aby bylo dítě tzv. právně volné. V praxi to znamená, že se jich jejich rodiče vzdali ihned po narození a učinili souhlas s adoptí osobním prohlášením vůči soudu. Před učiněním tohoto prohlášení, jsou rodiče poučeni o dopadech svého činu. Matka osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Otec osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení i před uplynutím této doby, nejdříve však po narození

dítěte. Další možností je tzv. kvalifikovaný nezáměr, to znamená, že po dobu dvou měsíců u novorozenců a šesti měsíců u starších dětí se rodiče o dítě umístěné v ústavu nijak nezajímají, nenavštěvují ho a ani jinou formou nejeví zájem. Zezulová dodává, že tento postup je výhradně používán u novorozenců a dětí v kojeneckém věku. U dětí starších, i přes splnění kvalifikovaného nezáměru, často nikdo nepodá podnět k právnímu uvolnění dítěte a toto dítě tedy adoptovat nelze (Zezulová 2012, s. 16). Zákon též udává nutnost přiměřeného věkového rozdílu mezi osvojitelem a osvojencem, zpravidla ne menší než šestnáct let. V praxi tedy není možné, aby manželé ve věku třiceti let osvojili sedmnáctiletou dívku. O osvojení vždy rozhoduje soud. Před tím, než soud o osvojení rozhodne, musí být dítě po dobu nejméně šesti měsíců v péči budoucího rodiče, a to na jeho náklady. Zrušit osvojení lze do tří let od vydání rozhodnutí o osvojení, pokud nebylo v rozporu se zákonem. Pokud bylo v rozporu se zákonem, tak lze zrušit osvojení i později. V současném právním ukotvení lze osvojit i zletilého.

Mezinárodní osvojení

Mezinárodní osvojení funguje na základě Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Tato dohoda byla přijata na konferenci v Haagu roku 1993. Česká republika úmluvu podepsala v roce 1999 a ratifikovala v roce 2000. V ČR má jako jediný úřad kompetence k zařizování mezinárodní adopce Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Tento úřad zprostředkovává osvojení ve dvou směrech – dětí do ciziny a dětí z ciziny (Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí 2016).

V úmluvě je jasně vymezen postup při osvojování, povinnosti a kompetence institucí, zásadně vylučuje zisky z adopce, definuje práva dětí a zaručuje biologickým rodičům anonymitu (Matějček, aj. 2002, s. 15).

2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu (dále PPPD) je vymezena § 958 odst. 3 občanského zákoníku, který odkazuje na podrobnosti v jiném zákoně a to § 27a zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Důvodem pro vznik PPPD bylo získání další možnosti k řešení situace dítěte, aby nemuselo být umístěno do péče ústavní, přičemž se předpokládalo, že se dítě vrátí zpět do rodiny nebo bude svěřeno do jiné formy NRP v řádech měsíců (Macela, aj. 2015, s. 228–339).

Pro účely tohoto typu NRP vede krajský úřad evidenci osob, které mohou PPPD vykonávat. Tyto osoby mají na základě odborného posouzení především osobnostní předpoklady pro výkon takovéto péče o dítě, a to zejména z hlediska krátkodobosti takové péče a péče o dítě krátce po jeho narození (Macela, aj. 2015, s. 339). Nožířová k tomu dodává, že jde v podstatě o „hlídání dítěte“, kdy pěstounská rodina musí dítě i sebe připravit na předání dítěte do rodiny nové – původní tedy biologické, nebo náhradní, nejčastěji osvojitelské (Nožířová 2012, s. 21).

Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle 1 rok. Zákon má ovšem i výjimku, a to případ, kdy je před uplynutím roční lhůty do péče téhož pěstouna svěřen další sourozenec (Macela, aj. 2015, s. 341).

Soud může dle Macely svěřit dítě do PPPD předběžným opatřením na dobu:

- po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat, např. zdravotní důvody, výkon trestu apod.,
- po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat,
- do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba (Macela, aj. 2015, s. 340–341).

Raná pěstounská péče

Dle Nožířové (2012) je raná pěstounská péče v současnosti nejrozvinutější, nejsnadnější a nejpřínosnější forma péče o děti bez rodiny. Jde o to, že dítě, které by v normální situaci odcházelo s matkou z porodnice domů, nemusí být umístěno do ústavní péče, ale odchází do pěstounské rodiny na přechodnou dobu (2012, s. 20).

Často diskutovaným tématem v souvislosti s PPPD je rychlé předání dítěte do rodiny. Jsou slyšet argumenty, že je pro dítě lepší, pokud zůstane pod dohledem lékařů v kojeneckém ústavu, než když je ihned z porodnice předáno pěstounům. Důvodem může být riziko zdravotních komplikací u dětí z nesledovaného těhotenství, nebo matek závislých na alkoholu či drogách. Protipólem je možnost navázání citového vztahu s pečující osobou. Střídání personálu a mnohdy personální nedostatečnost, kdy na jednoho pracovníka připadá několik dětí, i při sebelepší vůli personálu a vybavenosti zařízení nemůže konkurovat přirozenému prostředí v rané PPPD (Nožířová 2012, s. 20).

2.3 Pěstounská péče

Pěstounská péče (dále PP) je vymezena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, konkrétně v § 958 až § 970. Macela (2015) uvádí, že pokud o dítě nemohou osobně pečovat rodiče, může soud rozhodnout o svěřeni dítěte do PP na dobu, po kterou rodičům brání určitá překážka v péči, po odstranění této překážky rodiče mohou požadovat své dítě zpět (2015, s. 570).

Pěstoun dítě vychovává, pečuje o něj a zastupuje ho jen v běžných věcech, také podporuje vztahy dítěte s jeho rodinou (Macela, aj. 2015, s. 571). V případě, kdy je potřeba vyřídit nějakou mimořádnou záležitost např. plánovaný lékařský zákrok, nebo vyřízení cestovního dokladu, je třeba souhlas zákonného zástupce dítěte nebo soudu.

Pěstounem může být příbuzný dítěte nebo osoba v evidenci žadatelů o zprostředkování NRP. Příbuzenská pěstounská péče má v ČR dlouhodobou tradici a v minulosti byla jedinou možností před ústavní výchovou. Dle statistik tvoří prarodiče zhruba polovinu pěstounů a přibližně dvě třetiny ze všech pěstounů jsou příbuzní (Pazlarová, aj. 2016, s. 129).

PP zaniká několika způsoby, a to zletilostí dítěte, osvojením dítěte v PP, rozhodnutím o poručenství, úmrtím pěstouna nebo dítěte a z velmi vážných důvodů může být i soudně zrušena (Pazlarová, aj. 2016, s. 111).

2.3.1 Dávky pěstounské péče

Právní úprava dávek pěstounské péče se od 1. ledna 2013 řídí zákonem 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Nárok na dávku vzniká osobě pečující nebo osobě v evidenci, které bylo rozhodnutím soudu dítě svěřeno a splnila zákonem upravené a požadované podmínky. Dávky vyplácí příslušná krajská pobočka Úřadu práce ČR na základě předložené platné žádosti. Potřebné tiskopisy žádostí o dávku jsou k dispozici na pobočkách Úřadů práce ČR nebo také na webových stránkách MPSV. K žádosti je nutné přiložit i další potřebné dokumenty (Pazlarová, aj. 2016, s. 97).

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Na tento příspěvek má nárok každé nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci. Tato osoba také o příspěvek žádá a je jí po dobu nezletilosti dítěte vyplácen. Nárok na příspěvek má i dítě zletilé (do 26. roku věku), pokud žije ve společné domácnosti s osobou pečující. O příspěvek na úhradu potřeb pro zletilé dítě si již žádá zletilé dítě samo a jemu je také vyplácen. Příspěvek se vyplácí

měsíčně a odvíjí se od věku, případně zdravotního znevýhodnění daného dítěte (Pazlarová, aj. 2016, s. 99).

Tabulka č. 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Věk dítěte	Zdravé nezaopatřené dítě	Dítě ve stupni závislosti I	Dítě ve stupni závislosti II	Dítě ve stupni závislosti III	Dítě ve stupni závislosti IV
Do 6 let	4 500 Kč	4 650 Kč	5 550 Kč	5 900 Kč	6 400 Kč
6–12 let	5 550 Kč	5 650 Kč	6 800 Kč	7 250 Kč	7 850 Kč
12–18 let	6 350 Kč	6 450 Kč	7 800 Kč	8 300 Kč	8 700 Kč
18–26 let	6 600 Kč	6 750 Kč	8 100 Kč	8 600 Kč	9 000 Kč

Zdroj: MPSV ke dni 31. 5. 2017

Odměna pěstouna

Jedná se o pravidelný měsíční příspěvek, který je vyplácen v rámci náhradní rodinné péče osobě pečující a osobě v evidenci. Může se jednat i o manžele nebo dva poručníky, kteří nejsou manželé – v těchto případech náleží odměna pěstouna jen jednomu z nich. Odměna pěstouna se považuje za příjem, tudíž dle zákona podléhá dani. Pokud je pěstounem prarodič či praprarodič dítěte rozhoduje o přiznání odměny krajská pobočka ÚP na základě podkladů z OSPODu. Jedná se o případy zvláštního zřetele, kdy se přihlíží k sociálním a majetkovým poměrům pečující osoby a též k jejímu zdravotnímu stavu (Pazlarová, aj. 2016, s. 99–101).

Osoba v evidenci – 20 000 Kč od okamžiku zařazení do evidence

Osoba pečující – 8 000 Kč/1 dítě, 12 000 Kč/2 děti, 20 000 Kč/3 děti, nebo alespoň jedno ve II, III, IV stupni závislosti. Za každé další dítě 4 000 Kč. (MPSV)

Příspěvek při převzetí dítěte

Vyplácí se osobě pečující, která převzala dítě do pěstounské péče. Tento příspěvek je vyplácen jednorázově. Příspěvek nenáleží osobě v evidenci při svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu (Pazlarová, aj. 2016, s. 103).

Tabulka č. 2: Příspěvek při převzetí dítěte

Věk dítěte	Částka
Do 6 let	8 000 Kč
6–12 let	9 000 Kč
12–18 let	10 000 Kč

Zdroj: MPSV ke dni 31. 5. 2017

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Na příspěvek má nárok osoba pečující, která pečuje v pěstounské péči nejméně o tři děti, nebo má nárok na odměnu pěstouna a koupila či opravila vozidlo, které nepoužívá ke komerčním účelům. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla je maximálně 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvyšší částkou je však 100 000 Kč (Pazlarová, aj. 2016, s. 104).

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Na tento příspěvek má nárok osoba, která v PP dosáhla zletilosti. Nárokem na tento příspěvek zaniká nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Jedná se o jednorázový příspěvek v hodnotě 25 000 Kč (Pazlarová, aj. 2016, s. 104).

2.3.2 Doprovázení

Podporu v NRP zajišťují a služby poskytují z velké části orgány sociálně-právní ochrany dětí v rámci jejich činnosti, přesto se jedná spíše o kontrolní funkci. Další velkou službou pro pěstounské rodiny je tzv. doprovázení. Tato služba se dělí na několik částí – podpora pěstounů, podpora dítěte a podpora rodiny jako celku (Pazlarová, aj. 2016, s. 84).

Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí mají osoby pečující a osoby v evidenci přiznaná práva na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci, když si potřebují zařídit nezbytné záležitosti. Těmito záležitostmi se rozumí narození dítěte, úmrtí osoby blízké a patří sem i pracovní neschopnost. Mezi další práva se řadí možnost nechat si zprostředkovat psychologickou, terapeutickou nebo jinou odbornou pomoc, nechat si zajistit bezplatnou možnost dalšího povinného vzdělání a asistenci při styku dítěte s biologickou rodinou (Pazlarová, aj. 2016, s. 87).

Mezi hlavní poskytovatele služeb pro NRP patří neziskové organizace, které nabízí celou řadu služeb nad rámec zákona, kdy využívají financování z darů či grantů.

2.3.3 Povinné vzdělávání

Současně jsou osobám pečujícím a osobám v evidenci ukládány i povinnosti. Tyto povinnosti se vztahují zejména k dalšímu vzdělávání, kdy jsou povinny zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti péče o dítě v rozsahu 24 hodin za 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích. Pazlarová navrhuje, že by doprovázející organizace měla předkládat seznam plánovaných vzdělávacích aktivit v různých formách, aby si rodina

zvolila možnost, která jí vyhovuje. Vzdělávací plán by měl být vystavěn na zkušenostech pěstounů a zohledňovat specifika přijatého dítěte i vzhledem k aktuálně řešenému problému, nejen naplňovat formální povinnost (Pazlarová, aj. 2016, s. 80–81).

2.4 Poručenská péče

Poručenství upravuje § 928 až § 942 občanského zákoníku. Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte. Jeho role je dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek. Poručník může, ale nemusí o dítě osobně pečovat. Pokud se rozhodne pro osobní péči, tak mu náleží dávky PP. V situaci, kdy je dítě umístěno do PP a dojde ke změně podmínek, mohou být současní pěstouni ustanoveni opatrovníky. Poručník nemá k dítěti vyživovací povinnost (Zákon č. 89/2012 Sb.).

Poručník je pod pravidelným dohledem soudu, zpravidla jednou ročně podá písemné zprávy o poručenci. Podstatné věci týkající se dítěte vždy vyžadují soudní schválení. Soud také může poručníka zprostit jeho funkce. Jednak z důvodu, že ji již nechce vykonávat, a také z důvodu nezpůsobilosti k výkonu a porušování svých povinností vůči dítěti (Zákon č. 89/2012 Sb.).

Soud dle zákona ustanoví poručníka dítěti pokud:

- rodiče dítěte zemřeli,
- byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti,
- byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti,
- nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.

2.5 Svěření do péče jiné osoby než rodiče

Tuto formu upravuje § 953 – § 957 občanského zákoníku. O svěření dítěte do tohoto typu péče rozhoduje soud, který také rozhodne o rozsahu práv a povinností pečující osoby. Původní rodině trvá vyživovací povinnost a rodičovská zodpovědnost je omezena na tu úroveň, na kterou tato práva a povinnost přešla na jinou osobu. Podmínkou je, že o dítě nemohou pečovat rodiče ani poručník. Pečující osobou zpravidla bývá příbuzný dítěte, nebo osoba dítěti blízká, která splňuje zákonné podmínky (Zákon č. 89/2012 Sb.).

3 Proces zprostředkování

Následující kapitola popisuje jednotlivé fáze procesu zprostředkování NRP, kterou upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (§ 19a – § 27). Text se věnuje tématu po stránce formální – tedy úřední, nikoli subjektivnímu vnímání tohoto období budoucích náhradních rodičů nebo dětí. Toto období je zajisté pro žadatele často zdlouhavé a velmi citlivé, záleží tedy na každém, jak se s danou fází vyrovná. Je třeba si uvědomit, že je to proces velice zodpovědný a závažným způsobem se dotkne života dítěte a současně i dalšího života všech členů rodiny (Macela, aj. 2015, s. 259).

Proces zprostředkování v sobě zahrnuje několik fází a podílí se na něm orgány sociálně-právní ochrany a nestátní subjekty. Dle Macely je nutné nejen rychle jednat, ale i respektovat hlediska k nalezení vhodného stabilního, kvalitního, rodinného prostředí (Macela, aj. 2015, s. 259).

Dle zákona se jedná o fázi:

- vyhledávání dětí pro adopci a pěstounskou péči,
- vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny,
- zajištění odborné přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny,
- výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem.

3.1 Dítě v evidenci

Již ve článku 20 Úmluvy o právech dítěte je psáno, že pro dítě, které dočasně nebo trvale nemůže vyrůstat ve svém původním rodinném prostředí, je nutné zajistit náhradní péči, kterou mu dle vnitrostátní legislativy zabezpečí stát.

Spisová dokumentace se zakládá na obecním úřadě a její kopie se podstupuje krajskému úřadu, kde slouží jako základ pro vedení dokumentace dítěte, kterému je třeba zprostředkovat PP nebo osvojení – dítě v evidenci (Macela aj., 2015, s. 284). Macela uvádí, že dříve se v této souvislosti používal pojem „vhodné dítě“, ale jevil se jako diskriminační a cílem není posuzovat vhodnost dítěte, ale dítě s potřebou NRP (2015, s. 259).

3.1.1 Spisová dokumentace o dítěti

Ve spisové dokumentaci jsou obsaženy základní osobní údaje o dítěti (jméno, datum narození, státní občanství), rodný list dítěte, souhlas rodičů s osvojením (svěřením do PP), zpráva o zdravotním stavu a vývoji dítěte, IPOD, vyjádření dítěte k možnosti umístění do NRP, kdy je přihlédnuto k věku a rozumovým schopnostem dítěte, fotografie a mohou být i další informace (Pazlarová, aj. 2016, s. 40). Tyto informace je nutné aktualizovat minimálně každých šest měsíců.

3.2 Žadatel o osvojení či pěstounskou péči

Pokud jsou si žadatelé jisti svým rozhodnutím, navštíví příslušný obecní úřad s rozšířenou působností konkrétně oddělení sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD). Tento úřad vyhledává děti, kterým je nezbytné zajistit NRP ve formě osvojení nebo pěstounské péče, a též vyhledává osoby (žadatele), které jsou vhodné, aby tyto děti převzaly do péče a těmto dětem daly nový domov – tedy osvojitele a pěstouny (Macela aj., 2015, s. 275). Zde pracují sociální pracovníci, které žadatelům podají další potřebné informace, poradí další postup a též vedou spisovou dokumentaci.

3.2.1 Podání žádosti

Žádost je podávána na tiskopisu MPSV a je také dostupná v elektronické podobě. Žádost je možné podat v listinné podobě, elektronické formě, ovšem se zaručeným elektronickým podpisem nebo formou datové schránky (Macela, aj. 2015, s. 277). K této žádosti je nutné předložit další doklady, které vyžaduje zákon.

3.2.2 Spisová dokumentace žadatelů

Povinné dokumenty vymezuje § 21 odst. 5 ZOSPOD. Jedná se konkrétně o žádost, doklad o státním občanství, opis z evidence Rejstříku trestů, zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem, zprávu o ekonomických a sociálních poměrech, písemné vyjádření žadatele k případnému osvojení z ciziny, písemný souhlas žadatele s oprávněním OSPODu zjišťovat další potřebné údaje, které jsou třeba ke zprostředkování NRP, písemný souhlas s účastí na přípravě k přijetí dítěte do rodiny, zprávu ze sociálního šetření a vlastní stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti (Macela, aj. 2015, s. 273-274). Nepovinnou součástí bývá

životopis a fotografie – zákon ji nepožaduje, ale přikládá se do spisové dokumentace, např. pro posuzování podoby, či k představě životního stylu žadatelů.

Po získání a zařazení všech potřebných dokumentů je kopie spisu předána krajskému úřadu, který dále pokračuje ve správním řízení. Krajský úřad vede evidenci dětí, kterým je potřeba zprostředkovat NRP, a evidenci žadatelů, posuzuje vhodnost žadatelů a rozhoduje o zařazení do evidence žadatelů nebo její zamítnutí (Macela, aj. 2015, s. 280).

3.3 Odborné posuzování

K úspěšnému zařazení do evidence žadatelů je nutné splnit další podmínku, tou je odborné posouzení, které je složeno z několika částí. Obsah odborného posouzení upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v § 27.

3.3.1 Posouzení bezúhonnosti

Pro účely NRP slouží k posouzení bezúhonnosti informace uvedené v opisu Rejstříku trestů žadatele. Opis si vyžádá sám příslušný městský úřad, tedy pověřená sociální pracovnice, nikoli žadatel. Dle Macely je v opise obsažen kompletní souhrn soudně řešených protiprávních kauz. V NRP se nedoporučuje podcenit záznam v opise z Rejstříku trestů. Za bezúhonného se pro účely NRP považuje ta osoba, která nebyla pravomocně odsouzena za jakýkoliv trestný čin, který směřoval proti dítěti, nebo za jiný trestný čin, který by mohl mít vliv na způsobilost a výchovné předpoklady žadatele (Macela, aj. 2015, s. 325).

Při kladném nálezu v opisu zákon nestanovuje další postup. Vždy tedy záleží na posouzení konkrétního případu a konkrétního žadatele a zejména záleží na závažnosti záznamu (Macela, aj. 2015, s. 329–330).

3.3.2 Posouzení zdravotního stavu

Posudkový lékař krajského úřadu nastuduje a zhodnotí doložené lékařské materiály žadatele. Pokud si není jist zdravotním stavem žadatelů, požádá o doplnění zdravotní dokumentace, nebo žadatele pozve na speciální vyšetření. Nemá-li výhrady ke zdravotnímu stavu žadatele, vydá doporučující stanovisko. Nožirová (2012) uvádí, že

lze i po zamítavém stanovisku posudkového lékaře zařadit žadatele do evidence, protože *stanovisko lékaře je jen jedním z důkazních materiálů* (2012, s. 59).

U posuzování zdravotního stavu občas hrají roli i etické otázky. Zdraví je pojem relativní. Kdo je zdravý v aktuálním stavu žádosti, může být za pár měsíců označen za nemocného a naopak. Pazlarová (2016) uvádí, že lékař by se měl pokusit o zhodnocení stavu z pohledu dlouhodobého horizontu, zda žadatel bude i v řádu let schopen zvládnout péči o svěřené dítě (2016, s. 33).

3.3.3 Psychologické posouzení

K obsahu psychologického posouzení: *Budete pozváni k psychologickému posouzení, v němž budou shrnuty zkušenosti vašeho života, vaše dětství, vaše manželství, jeho stabilita, vaše vlastnosti, rodičovské postoje, důvody, které vás vedou k přijetí opuštěného dítěte* (Matějček, aj. 2002, s. 23–24). Absolvování psychologického posouzení je jednou z nezbytných podmínek pro zařazení do evidence uchazečů a samotný závěr je jedním ze stěžejních materiálů pro vydání rozhodnutí o zařazení či nezařazení do evidence.

Pazlarová dělí vyšetření na dva okruhy – způsobilost stát se pěstounem a aktuální schopnost převzít dítě do péče (2016, s. 34). Též se pečlivě zkoumají určité rizikové faktory, jako jsou různé závislosti, věk nad 50 let a naopak věk nízký, psychiatrické diagnózy, traumata v osobním životě, partnerské vztahy atp. (Pazlarová, aj. 2016, s. 35).

3.3.4 Přípravný kurz

Součástí psychologického posouzení je přípravný kurz. *Posláním přípravného kurzu je poskytnout vám, budoucím osvojitelům nebo pěstounům, potřebný základ vědomostí o specifických otázkách náhradní rodinné péče, zprostředkovat vám reálné informace o situaci a potřebách dětí žijících mimo vlastní rodinu a umožnit náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte* (Matějček, aj. 2002, s. 24).

Nožířová kurz definuje následovně: *Cílem přípravy je poskytnout žadatelům co nejvíce informací o potřebách dítěte, jeho vývoji i úskalích vývoje vzhledem k možné deprivaci, připravit žadatelský pár na co nejvíce situací, které velmi zákonitě nastávají...* (2012, s. 57).

Kurz přípravy má dle zákona povinnost zajistit krajský úřad a žadatel musí absolvovat minimálně 48 hodin odborné přípravy, pěstouni na přechodnou dobu mají

rozšířenou přípravu na 72 hodin (Pazlarová, aj. 2016. S. 35). Krajský úřad často pod tlakem personálního zajištění volí možnost zajištění jinou pověřenou osobou, která je oprávněna vykonávat sociálně-právní ochranu dětí. Může se jednat o neziskovou organizaci nebo příspěvkovou organizaci kraje. V ČR jich existuje několik s letitou tradicí např. Amalthea, Kolpingova rodina Smečno, Natama, Lumos atd.

Přípravný kurz je povinný pro každého žadatele, probíhá ve skupině cca 10 párů, je členěn do několika bloků. Často je zmiňována důležitost multidisciplinárního týmu, kdy je do příprav zapojen psycholog, sociální pracovník, lékař a zejména stávající pěstouni (Pazlarová, aj. 2016, s. 36).

Škoviera k důležitosti příprav píše: *Odborná příprava je prevencí před zklamáním z nenaplněných snů. Když náhradní rodič nerozumí tomu, co dítě prožívá, může – navzdory dobré vůli – dítěti velmi ublížit* (Škoviera 2007, s. 61).

Odborné posouzení žadatelů vyžaduje vždy individuální přístup. Při posuzování se často objevují i etická dilemata, která samotné rozhodnutí někdy velmi komplikují.

Nožířová (2012) upozorňuje na důležitost vzdělání a vysokého morálního kreditu úředníků pracujících na pozicích zprostředkování NRP, protože pro tuto oblast nelze vytvořit nějakou zjednodušující tabulku, která by říkala, kdo je vhodný kandidát a kdo nikoli (2012, s. 78).

3.4 Zařazení do evidence

Poté co krajský úřad shromáždí všechny podklady a výsledky z průběhu odborného posouzení, vyhodnotí vhodnost zařazení nebo nezařazení žadatele do evidence žadatelů o NRP. Vydá rozhodnutí, ve kterém vždy jednoznačně vyjádří, zda žadatel uspěl s žádostí, a tudíž se do evidence zařazuje či nikoli. Vždy také přesně definuje formu NRP, zda je žadatel zařazen jako osoba budoucího osvojitele, pěstouna, nebo je vhodný pro obě formy. Také je v rozhodnutí zdůrazněna povinnost osoby v evidenci, a to ohlášení změny jakýchkoliv skutečností, které s NRP souvisí (Macela, aj. 2015, s. 287–289).

3.5 Zprostředkování

Doba čekání na dítě bude jistě mnohým žadatelům připadat nekonečná, ale na úřadech probíhá proces vyhledávání a je téměř neustále pracováno se spisovou

dokumentací. Čas, kdy žadatelé čekají na dítě, často brzdí až nereálné požadavky na dítě. Nožířová uvádí, každý chce malé, bílé a zdravé dítě (2012, s. 63). Škoviera dodává, žadatelé nechtějí, starší dítě se sourozenci, dítě romské, dítě se zdravotním, smyslovým nebo mentálním postižením (Škoviera 2007, s. 53).

„Vše v zájmu dítěte“, toto slovní spojení známe z *Úmluvy o právech dítěte*, ale nikde nenajdeme konkrétní vysvětlení, co to znamená. *Nejlepší zájem dítěte znamená takovou konstelaci okolností, takové uspořádání životní situace dítěte, v níž mohou být trvale, smysluplně a individuálně přiměřeně uspokojovány základní životní potřeby dítěte* (Kovařík, aj. 2004, s. 92). K těmto potřebám řadíme nejen biologické, ale i základní psychické potřeby (Matějček, aj. 1999, s. 56).

3.5.1 Poradní sbor

Tým odborníků, tzv. poradní sbor, se pravidelně schází v rámci krajského úřadu. Mezi jeho členy najdeme zástupce školských, zdravotnických nebo sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy, odborníky z řad pediatrů, psychologů, zástupce krajského úřadu a městského úřadu z OSPOD. Počet jeho členů je minimálně pět. Činnost poradního sboru vymezuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Jeho úkolem je najít pro dítě nejvhodnější rodiče, nikoliv naopak. V praxi se dle Škoviery (2007) tato zásada často nedodrhuje a vítězí obyčejný „selský“ rozum, protože neexistují univerzální rodiče ani univerzální děti (2007, s. 57).

3.6 Převzetí dítěte

Pokud se na schůzce poradního sboru podaří najít vhodné žadatele, jsou neprodleně osloveni a pozváni na krajský úřad k osobnímu jednání, kde se seznámí s obsahem spisové dokumentace dítěte, v níž jsou uvedeny všechny dostupné údaje, a mají možnost prohlédnout si jeho fotografie. Na základě tzv. oznámení o vhodnosti stát se osvojitelem či pěstounem je jim umožněno osobní setkání s dítětem (Nožířová 2012, s. 67).

Po projevení skutečného zájmu ze strany žadatelů a rozhodnutí konkrétní dítě navštívit sociální pracovnice zařídí setkání. Na této návštěvě se budoucí rodiče osobně setkají s dítětem a budou zde hovořit i s odborníky, kteří dítě důvěrně znají (Matějček, aj. 2002, s. 25).

Rozhodnou-li se dítě přijmout, mohou jej v zařízení opakovaně navštěvovat. Tyto návštěvy musí být předem domluveny s ředitelem a musí respektovat potřeby a požadavky dítěte. V tomto období je velice důležitá trpělivost, aby nedošlo k předčasnému závěru a rodiče nečinili neuvážené rozhodnutí jen proto, aby měli co nejdříve dítě doma. U starších dětí je nejprve nutné překonat počáteční nedůvěru a odtažitost a pracovat na oboustranné citové náklonnosti (Matějček, aj. 2002, s. 26).

V případě, že se žadatelé rozhodnou dítě převzít do péče, roli zde přebírá OSPOD. Ten na základě žádosti o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů či do péče budoucích pěstounů vydá rozhodnutí o tzv. předadopční či předpěstounské péči. Pouze na základě tohoto rozhodnutí je možné dítě odvést z kojeneckého ústavu nebo podobného zařízení. OSPOD je též budoucím rodičům průvodcem v průběhu soudního řízení, protože jedině soud může rozhodnout o svěřeni dítěte do osvojení a pěstounské péče (Nožířová 2012, s. 68).

3.6.1 Předadopční či předpěstounské péče

Účelem předadopční či předpěstounské péče je adaptace na novou situaci. Zákon ji stanovuje na dobu nejméně šest měsíců. Toto období slouží ke vzájemnému poznávání mezi dítětem a rodinou. Ověřují se předpoklady, zda je možné vytvořit úspěšné vztahy, a znovu je nutné zvážit, zda novou situaci všichni zvládají. Novou rodinu navštíví sociální pracovnice a též jsou všichni pozváni na kontrolní psychologické vyšetření (Matějček, aj. 2002, s. 26).

3.6.2 Nová rodina

Příchod dítěte do nové rodiny může provázet úzkost a sklíčenost. Nová rodina může dítěti pomoci toto období překonat citlivým, pomalým a poučeným přístupem. Dětem se často stýská po rodičích či bývalých pečovateli i po prostředí ústavu a kamarádech, také se bojí, co bude dále. Někdy se dokonce zlobí, že mají náhradní rodinu a rodiče (Winnette 2016, s. 49).

U příbuzných pečovateli-pěstounů se také mohou objevit problémy. Dítě je sice zná, ale jedná se „jen“ o babičku, dědu, tetu, strejdu, jako rodiče je neberou vážně. Dítě často nechápe, proč musí být u příbuzných a nemůže být s mámou a tátou. Pomáhá, pokud dítě ví, že o něj má jeho původní rodina nebo rodič alespoň trochu zájem, když jsou alespoň v nějakém kontaktu (Winnette 2016, s. 50).

4 Dítě v náhradní rodinné péči

V následující kapitole jsou představeny vybrané psychologické a zdravotní aspekty, které se týkají dětí v NRP. Pro náhradní rodiče je nezbytné se v této problematice orientovat a brát v úvahu informace o případných potížích a nemít zkreslené představy a případně předejít nezdarům v péči o děti a nejen svému zklamání a očekávání. Na psychologické a zdravotní aspekty v oblasti NRP je zaměřen i blok v přípravném kurzu pro žadatele. Do systému NRP v současné době nejčastěji přicházejí děti tzv. *sociálně osiřelé*. To jsou děti, které mají žijící rodiče, nebo alespoň jednoho z nich, ale ti se nemohou, nechtějí nebo neumějí starat. Případy *skutečně osiřelých dětí* jsou pouze výjimečné a v této situaci často suplují roli rodičů prarodiče nebo jiní příbuzní (Matějček, aj. 2002, s. 20).

Dítě přichází do NRP z původních rodin, z porodnic, z kojeneckých ústavů, z dětského domova nebo jiného školského zařízení, ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, z dětských center a z azylových domů. Škoviera k tomu dodává, že děti v NRP bývají emociálně i sociálně narušené. *Často pocházejí z nechtěných těhotenství, mají za sebou těžkou minulost, prožily si trauma z odmítnutí vlastními rodiči a byly vyňaty z domácího prostředí* (Škoviera 2007, s. 41).

4.1 Děti a základní psychické potřeby

K základním biologickým potřebám patří i psychické potřeby. Těchto potřeb je jistě mnohem více, ale Matějček uvádí pětici těch nejdůležitějších:

Potřeba stimulace je nezbytná ke zdravému vývoji dětí, potřebují dostatek podnětů v oblasti hmatové, sluchové, zrakové. Těmito stimuly mohou být hračky, prostředí a lidé, kteří s dítětem komunikují. Při dostatku těchto podnětů je organismus aktivní, naopak nedostatek stimulů vede k narušení vývoje.

Další je **potřeba smysluplného světa**, která dítěti dává řád a smysl. Pomocí pečující osoby se dítě učí poznávat své okolí a orientovat se v sociálním prostředí.

Následuje **potřeba životní jistoty**, jinak zvané „attachment“. Jedná se o citovou, emoční potřebu k pečující osobě, k dalším členům rodiny.

Potřeba pozitivní identity znamená uvědomění si svého „já“ v interakci s okolím, začlenění se do společnosti.

Potřeba otevřené budoucnosti. Touto budoucností se myslí naděje v budoucnost v rodině, dítě v ústavní výchově naopak prožívá nejistotu. Tyto potřeby je nutné uspokojovat po celý život, nikoli jen v dětském věku (Matějček, aj. 1999, s. 56).

Tragické události mají ničivější dopad na jedince, kteří nemají silně rozvinuté vědomí sebe sama, nevytvořili si pevnou síť blízkých osob, na něž se mohou spolehnout, a nemají takovou rozumovou kapacitu, aby hlouběji porozuměli tomu, co se kolem nich odehrává (Archer 2001, s. 40).

4.2 Psychická deprivace

Na první pohled by se mohlo zdát, že mají děti v NRP stejné potřeby jako všechny ostatní děti, ale není tomu tak. Solařová zmiňuje základní rozdíl a ten je, že se děti do NRP dostávají po nějakém prožitém traumatu, nepříjemné zkušenosti a nepěkných zážitcích a toto je nutné zohlednit (2015, s. 23).

Je spíše výjimkou, přichází-li do náhradní rodinné péče dítě, které by nebylo nějak poznamenáno životem v předchozím nevhodném prostředí (Matějček, aj. 1999, s. 84).

Děti často trpí tzv. psychickou deprivací, která vzniká z neuspokojení výše uvedených psychických potřeb. Typy psychické deprivace se člení do několika skupin a náhradní rodiče musejí být seznámeni s projevy, aby byli schopni vhodně reagovat. Z výsledků studií byly popsány následující typy (Matějček, aj. 1999, s. 85–86):

Typ **relativně dobře přizpůsobený**. Tyto děti byly schopny ze sníženého podnětného prostředí vytěžit maximum, přizpůsobily se prostředí, v prostředí ústavu se chovaly bezproblémově. U těchto dětí je specificky indikováno osvojení i další formy pěstounské péče.

Typ **útlumový** jsou to děti, které reagují na podněty ochuzeného prostředí snížením vlastní aktivity, jsou pasivní až apatické. Zde je nutná pečlivá diagnostika, zda se nejedná o mentální retardaci, pokud nikoli, jsou možné všechny formy NRP.

Typ **náhradního uspokojení** označuje děti, které si vynahrazují nedostatek a neuspokojení psychických potřeb náhradním uspokojením jiných potřeb. Mohou být agresivní, narcistické, mohou mít sadistické tendence, přejídají se, masturbují atp. U těchto dětí se nejprve volí pěstounská péče, poté je dle okolností možná i adopce.

Typ **sociálně hyperaktivní**. Děti z této skupiny se zaměřují především na kontakt s lidmi, který je však povrchní a rozptýlený. Jsou milé a přátelské ke všem, ale nedokáží navázat hlubší vztah. U těchto dětí je opět vhodná nejprve pěstounská péče, teprve později adopce. Při adopci je nezbytné porozumět tomuto deprivacnímu typu, aby se zejména ze strany osvojitelů předešlo případnému citovému náporu na dítě.

Typ **sociální provokace**. Tyto děti se „násilně domáhají práva na lásku“. Dospělé provokují, chtějí je mít pro sebe za každou cenu. V adoptivním svazku se překvapivě dobře přizpůsobují, vhodná je i pěstounská péče.

Langmeier, Matějček (2011) uvádějí, že psychická deprivace často vzniká v zařízeních trvalé kolektivní péče, kdy je dítě izolováno od podnětů běžného života, a tudíž vzniká monotonie v sociálních a smyslových podnětech (2011, s. 39). Po těchto zjištěních se začalo propagovat heslo: *Lepší špatná rodina, než nejlepší ústav!* Naopak mnohé klinické studie dokazují, že děti vyrůstající ve špatných rodinných podmínkách mohou být ohroženy z výchovného hlediska, ale často i na životě (2011, s. 137).

4.3 Další možné postižení dítěte prostředím

Další možností, kdy je dítě postiženo vlivem prostředí, ve kterém vyrůstá, je tzv. **zanedbanost** čili **kulturní deprivace**. *Jedná se o dítě, které svým chováním, svými hygienickými návyky, pracovními a společenskými postoji „otiskuje“ velmi jednoduché rodinné prostředí, z něhož pochází* (Matějček, aj. 1999, s. 86).

Nevhodnou výchovou mohou vznikat i **poruchy chování**, které se projevují vážnější odchylkou od běžných norem. Jedná se o záškoláctví, krádeže, útoky z domova, různé podvody a obchodování, závislosti atp. Tyto děti potřebují nápravnou výchovu v pravém slova smyslu, proto je vhodné pro ně volit raději pěstounskou péči (Matějček, aj. 1999, s. 87).

V posledních letech se často řeší i problematika **děti týraných a zneužívaných**. I tyto děti se dostávají do systému NRP, ale nejprve jsou umístěny v neutrálním prostředí. Po stabilizaci potřebují odborně připravenou pěstounskou rodinu, která je připravena dočasně přijímat děti se zvláštními problémy, která pomůže dítěti s návratem do původní rodiny (Matějček, aj. 1999, s. 87).

Zneužívané dítě mívá někdy strach z kontaktu s původní rodinou, jindy si dítě nedokáže představit, že jeho rodiče by mohli být tak špatní, a veškerou vinu a špatnost bere na sebe a své odmítající, zneužívající, zanedbávající rodiče dál miluje (Archer 2001, s. 98).

4.4 Dítě jiného etnika

V ČR mohou do osvojení či pěstounské péče přicházet i děti viditelně jiného etnika, jako jsou děti romské, vietnamské nebo černošské. Též se zde objevují děti,

na kterých jejich odlišný etnický původ není ihned znát, jako děti slovenské, ukrajinské, ruské. Než se náhradní rodič rozhodne přijmout dítě jiného etnika, měl by být dle Vančákové (2011) schopen akceptovat fakt, že se stane rodinou etnicky smíšenou a dítě přijme bez předsudků, s láskou a bude schopen dítěti nabídnout informace o kultuře a historii národa, z něž pochází (2011, s. 11).

U dětí, kde je jejich odlišnost patrná, často dochází k předurčeným a unáhleným soudům okolí, že jejich povahové či temperamentové rysy souvisí s jiným etnikem a nikoli s problematikou traumatizovaných dětí (Vančáková 2011, s. 16).

4.5 Zdravotní problematika

Přijetí zdravotně znevýhodněného dítěte je nezbytné si důkladně promyslet. Počáteční nadšení se časem může zdát až naivní a přetrvávání iluzí o zlepšení stavu a přijetí nepříjemné reality mnohým náhradním rodičům trvá poměrně dlouhou dobu (Vágnerová 2011, 7–8).

Nejen v problematice zdravotního stavu se dle Vágnerové (2011) uplatní význam informovanosti. Pro náhradní rodiče je důležité znát zdravotní stav svěřeného dítěte nejen z důvodů projevu nemoci, ale zejména z hlediska volby vhodného výchovného postupu. Je třeba vědět, že ihned po narození se nedají diagnostikovat mnohá onemocnění, jak by si mnozí rodiče přáli. Jedná se zejména o děti s dětskou mozkovou obrnou, s lehčí formou mentální retardace nebo se sluchovým postižením (2011, s. 9).

4.6 Identita dítěte

Identita odpovídá na otázku, kdo jsem, co znamenám pro druhé. *Součástí identity je i náš původ a naše životní historie* (Matějček 1999, s. 68).

Z hlediska oblasti identity dítěte je tedy nutné netajit dítěti jeho původ, ale sdělit mu pravdu. Zezulová (2006) též zdůrazňuje, jak je pro vztah dítěte k náhradním rodičům důležitý princip pravdy. *Život ve lži a ve snaze utajit skutečnost vyvolává mezi dítětem a rodiči napětí, které se zejména v období dospívání nemusí vyplatit a může znamenat i ztroskotání dlouholetého vztahu* (2006, s. 115). Archer doplňuje, *co dítě neví, to si snadno vymyslí, a jeho představy bývají často mnohem horší než skutečnost* (2001, s. 99).

V OZ je uvedeno, že dítě před nástupem do školy musí být seznámeno s tím, že je osvojeno. Většina náhradních rodičů jistě nechce dítěti jeho původ zatajit, jen často čekají na vhodný okamžik příliš dlouho. Zajímavá je myšlenka Nožářové (2012), která

považuje za příjemnou a vhodnou formu slavení tzv. přivezenin. Dítě slaví své narozeniny, k tomu ještě přibude každoroční oslava přivezenin, při které si od malička zvyká na to, že bylo do rodiny „přivezeno“ a je v rodině vítáno (2012, s. 74).

Přehnanou obavou náhradních rodičů z reakce dítěte na to, že je adoptované, a otázkou, kdy a jak říci dítěti o osvojení, se zabýval profesor Matějček. Zdůrazňoval důležitost pečující osoby, která dává dítěti pocit bezpečí a jistoty, nikoliv osoby, která je rodičem biologickým. *Dítě samo za rodiče přijímá toho, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chová, a nikoli toho, kdo se tak nechová a své rodičovství prokazuje pouze úředním potvrzením rodičovství biologického* (Matějček, aj. 1999, s. 61).

4.7 Vývojové trauma

U dětí, které prožily těžké dětství, může být narušen celkový zdravý vývoj. Vědci Cook, Blaustein, Spinazzola, van der Kolk, Hughes in Winnette (2016, s. 79) shrnuli problematické chování u těchto dětí do sedmi hlavních kategorií:

- **attachment** – neumějí se „bezpečně navázat“ a prožívat bezpečí v nové rodině,
- **neurobiologie** – jejich nervová soustava je v pohotovosti ke stresu, opakují se posttraumatické reakce,
- **regulace afektu** – obtížně ovládají emoce (úzkost, vztek, smutek, radost, stud),
- **disociace** – odpojení se od prožívání,
- **kontrola chování** – poruchy chování, nedokáží se ovládat,
- **kognitivní schopnosti** – neumějí uplatnit inteligenci, talent, schopnosti, nízká motivace, malá odvaha ke zkoušení neznámého,
- **sebeuvědomění** – malé sebevědomí, pocit nedostatečnosti, špatného já, kompenzují agresí, nadřazeností.

Závěrem této kapitoly je nutné zmínit, že výše uvedené vybrané psychologické a zdravotní aspekty naznačují, že celoživotní vzdělávání pěstounů je nutnou součástí jejich života. Neboť se často stává, že děti v NRP mají mnohá znevýhodnění a potřebují řadu podpůrných opatření.

Je naprosto nezbytné, aby pečovatelé pochopili podstatu základního postoje, který musí udržovat po celou dobu vztahu s dítětem. Dítě se musí cítit bezpečně, a proto postoj pečovatele musí být empatický, přátelský, spolehlivý, trvalý (Cairns 2013, s. 82).

5 Legislativa

5.1 Právní ukotvení

Náhradní rodinná péče je proces garantovaný státem, tudíž musí mít náležité právní ukotvení. V posledních letech se rodinné právo dočkalo významných změn. Mezi základní vnitrostátní právní normy, které se týkají problematiky náhradní péče, patří **zákon č. 89/2012 Sb.**, občanský zákoník a **zákon č. 359/1999 Sb.**, o sociálně-právní ochraně dětí, který zároveň upravuje i dávky pěstounské péče.

Mezi další právní dokumenty je pro NRP důležitá **Listina základních práv a svobod**, zejména následující citace z článku 32 hlavy 4, kde se píše. *Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona* (LZPS, 1993). Z této citace lze vyvodit jasný závěr, že pokud rodič řádně nepečuje o své dítě, má dítě právo na péči náhradní.

Úmluva o právech dítěte (1991) je závazná pro všechny státy, které ji ratifikovaly. Jejím podpisem respektují a zabezpečí sjednaná práva každému dítěti *bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců*. Stát, nikoliv jedinec je povinen vytvářet podmínky, aby bylo možné tato práva uskutečňovat. Tato úmluva obsahuje 54 článků a z nich je jich 40 věnováno ochraně dětí. Jsou zde uvedena obecná práva vztahující se na všechny děti, např. přirozené právo na život, právo na jméno hned po narození, právo na ochranu, důstojnost... Ovšem objevují se zde také důležité pojmy pro NRP „v zájmu dítěte“ a „pro blaho dítěte.“ Ty v nutném případě umožňují odebrání dítěte z rodiny, ale vše pod kontrolou např. soudu (Úmluva o právech dítěte, 1991).

Pro NRP je důležitý zejména článek 20, kde se uvádí: *Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti*. Dále článek 21: *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy a které uznávají a (nebo) povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte* (Úmluva o právech dítěte, 1991).

Článek 25, je zmiňuje právo na kontrolu zacházení s dítětem, které je umístěno do péče, ochrany, léčení (Úmluva o právech dítěte, 1991).

Výše zmíněná legislativa je pouze základní a dále se dělí dle jednotlivých zaměření. Vyskočil in Bubleová (2014) uvádí další důležité právní normy, které se k NRP vztahují:

- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
- Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení;
- Listina základních práv EU
- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o pravomoci a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti (Bubleová aj. 2014, s. 30-31).

5.2 Subjekty podílející se na procesu zprostředkování

- Orgány sociálně-právní ochrany: krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Úřad práce České republiky
- Obce v samostatné působnosti
- Kraje v samostatné působnosti
- Komise pro sociálně-právní ochranu dětí
- Další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny

Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, tak na procesu zprostředkování se podílí státní i nestátní subjekty. Vyskočil in Bubleová (2014) zmiňuje velký přínos tohoto propojení, zejména se jedná o zefektivnění spolupráce mezi státním a nestátním sektorem, kdy se NNO mohou aktivně zapojovat a podílet na procesu zprostředkování NRP např. zajištěním příprav fyzických osob (2014, s. 46). Zde se ovšem nabízí otázka, zda všechny NNO jsou schopné tyto osoby kvalitně připravit, když v ČR není jednotný standardizovaný program příprav pro pěstouny, existuje pouze metodické doporučení.

Program PRIDE

Touto otázkou se roku 2012 zabýval Akční plán k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí a v letech 2012–2014 byl ve vybraných krajích ČR pilotně ověřován program PRIDE, který by do budoucna mohl přinést vytvoření jednotného systému výkonu pěstounské péče. Tento program pochází z USA, ale je využíván i v mnoha evropských zemích. Každý stát si program PRIDE přizpůsobí své kulturně-spoločenské situaci a zákonům dané země. Zahrnuje 14 kroků, ve kterých je obsažen celý proces zprostředkování NRP. (Viz příloha B). Budoucí náhradní rodiče si mají jejich pomocí zvnitřnit pět základních kompetencí:

- Chránit děti a starat se o ně.
- Naplňovat vývojové potřeby dětí a řešit opožděný vývoj.
- Podporovat vztahy mezi dětmi a jejich původními rodinami či blízkými osobami.
- Vytvářet pro děti bezpečné pečující vztahy na celý život.
- Pracovat jako člen profesionálního týmu.

Dle PRIDE jsou tyto kompetence klíčové pro práci pěstouna. Z výsledků analýzy vyplývá, že v části příprav budoucích pěstounů a osvojitelů vyjádřili účastníci spokojenost. Negativně hodnocena byla adaptace materiálů k českým podmínkám a jejich nepřehlednost a také nedostatečná informovanost pracovníků OSPOD (SocioFaktor, 2015).

EMPIRICKÁ ČÁST

6 Cíl průzkumu

Bakalářská práce se zabývá tématem náhradní rodinné péče. Toto téma se v posledních letech stalo velmi diskutované, protože všechny děti mají právo vyrůstat v rodinném prostředí a nikoli v ústavní péči.

Dílčím cílem naší práce je charakterizovat současný systém náhradní rodinné péče v naší republice. Tento cíl byl splněn v teoretické části práce. Při psaní teoretické části bylo vysloveno mnoho otázek. Ty se později staly základnou pro tvorbu předpokladů a samotných otázek v dotazníku.

Cílem empirické části je pomocí dotazníků zjistit význam a důležitost dalšího vzdělávání pěstounů v péči o děti. Potřebná zjištění vyplynula z průzkumového šetření, které bylo zaměřeno na pěstouny a jejich názory na danou problematiku. Otázky byly zaměřeny např. na důvody vedoucí k rozhodnutí stát se pěstounem, zda je pro pěstouny důležité se vzdělávat, kolik dětí v jejich náhradní rodině vyrůstá, jaká témata pro vzdělávání jsou pro ně důležitá a přínosná, zda pečují o nějak znevýhodněné dítě a jestli svou roli zvládají atd.

Stanovené předpoklady:

P1: Pro rozhodnutí stát se pěstounem se jeví důležitější pomoc dítěti v příbuzenské linii než vytvoření zázemí pro opuštěné dítě.

P2: Pěstouni preferují vzdělávání formou jednodenních seminářů před vícedenními semináři.

P3: Vzdělávací semináře na téma komunikace v náhradní rodině jsou pro pěstouny důležitější než vzdělávací semináře na téma podpora vztahů s biologickou rodinou.

7 Použité metody

Pro předkládanou práci se jevil jako vhodný **kvantitativní přístup**, který Reichel (2010, s. 40) doporučuje pro předměty zkoumání, které jsou *měřitelné, či minimálně nějak tříditelné, uspořádatelné*.

Z metod dotazování byl zvolen nestandardizovaný **dotazník** s polouzavřenými a uzavřenými otázkami, které vycházely z teoretické části. Dotazník patří mezi nejčastěji používanou metodu ve výzkumu (Gavora, 2010).

Sestavený dotazník byl určen pro pěstouny, kteří se starají minimálně o jedno svěřené dítě. Náš dotazník obsahoval 14 otázek. Respondenti volili z nabízených možností, nebo vypsali možnost jinou. Otázky byly zaměřené na získání konkrétních odpovědí. Smyslem dotazníku bylo zjistit důležitost dalšího vzdělávání pěstounů a také jak samotní pěstouni tuto povinnost vnímají. Předmětem dotazování byl i prvotní důvod, proč se pro pěstounství rozhodli, zda svou roli zvládají, nebo svého rozhodnutí litují a jak vnímají státem nastavené podmínky. Dotazník byl šířen na vytištěném formuláři, který je obsažen v příloze C.

8 Popis zkoumaného souboru

Pro naplnění cíle bakalářské práce bylo pomocí dotazníkového šetření osloveno 47 pěstounů, kteří se starají minimálně o jedno svěřené dítě. Respondenti byli k vyplnění dotazníku vyzváni na uzavřených akcích pro pěstounské rodiny. Soubor respondentů byl tvořen s žen i mužů starších 18 let, kteří se účastnili akcí pro pěstounské rodiny a mají osobní zkušenost s péčí o dítě. Ověření, zda se skutečně jedná o pěstouna/pěstovanku, vždy provedla sociální pracovnice, která se s respondenty osobně zná. Dotazovaní respondenti pochází ze dvou oblastí: Liberecko a Mladoboleslavsko. Z celkového počtu 44 respondentů bylo 29 žen a 15 mužů. Podrobněji je vzorek respondentů popsán na straně 44.

9 Technika sběru dat a časový plán průzkumu

Průzkum se prováděl ve dvou termínech - v měsíci listopadu a v měsíci prosinci 2016. Při prvním termínu bylo na akci pro pěstounské rodiny osloveno 26 respondentů. Tato akce se konala v Jablonném v Podještědí pod záštitou neziskové organizace. U druhého termínu odpovídalo 21 respondentů, zde se jednalo o akci pod vedením Oddělení sociálně-právní ochrany při Magistrátu města Mladá Boleslav. Lze tedy konstatovat, že byl do průzkumu zahrnut státní i nestátní sektor. Průběžné výsledky z obou akcí se v některých otázkách od sebe mírně odlišovaly. Tyto výsledky si lze vysvětlit odlišností ve způsobu vzdělávání pěstounů, které však v našem průzkumu nehrály roli. Všechna data byla následně analyzována společně.

Z rozdaných 47 formulářů musel být jeden vyplněný formulář vyřazen, protože se nejednalo o skutečnou pěstounku, ale pouze o druhá pěstounky. Konečné číslo bylo sníženo ještě o dva nenavrácené formuláře. Pro bakalářskou práci bylo zpracováno ze 47 rozdaných dotazníků 44, což představuje 94% návratnost dotazníků.

Po získání potřebného množství vyplněných dotazníků jsme odpovědi spočítali za pomoci aplikace Microsoft Office Excel. Jednotlivé odpovědi byly rozříděny do porovnatelných kategorií a následně zpracovány do grafů a tabulek. Tato fáze probíhala v období od prosince 2016 až do konce února 2017.

10 Etické aspekty

U všech respondentů bylo respektováno právo dobrovolně se rozhodnout a naše dotazníky vyplnit. O nutnosti etického chování hovoří Reichel, a zmiňuje důležitost etických pravidel (2010, s. 175–179), proto byli všichni respondenti předem seznámeni s podmínkami vypracování dotazníků a byli ubezpečeni o jejich anonymitě. Dále byli účastníci seznámeni s důvodem sběru dat a k jakému účelu budou získaná data sloužit. Před vyplněním dotazníků nám respondenti udělili souhlas se zpracováním odevzdaných dat.

11 Vyhodnocení průzkumového šetření

Následující kapitola naší práce představuje výsledky získané pomocí dotazníkového šetření. Informace, které vyplnili pěstouni do dotazníků, byly zpracovány do grafů a tabulek a opatřeny komentářem. K vyhodnocení dat byla využita počítačová aplikace Microsoft Office Excel.

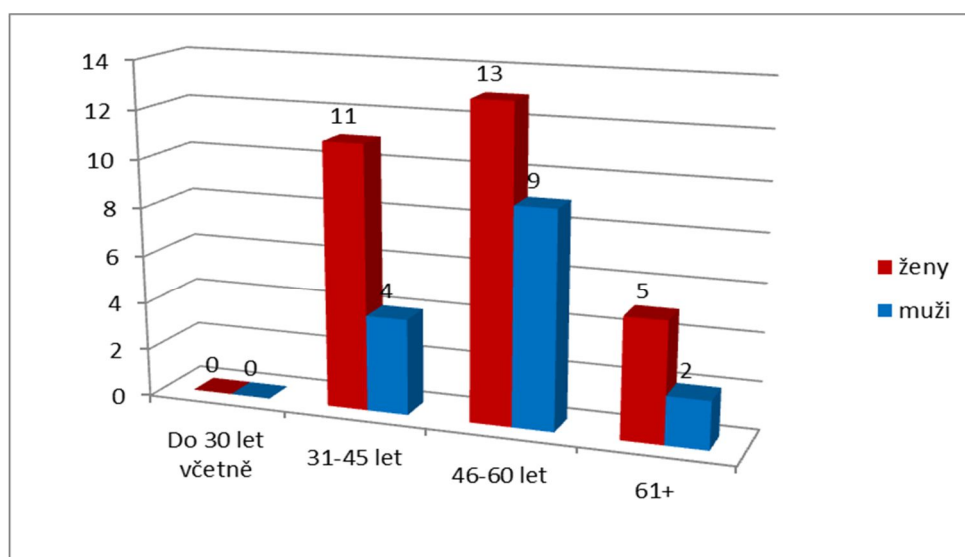
11.1 Prezentace dat

Identifikace souboru

Pro identifikaci souboru bylo zvoleno rozdělení dle pohlaví a věkových skupin. Z tabulky č. 3 a grafu č. 1 vyplývá, že nejpočetnější skupinou členěnou dle věku je skupina ve věku 46–60 let (50 %), následovaná skupinou ve věku 31–45 let (34 %), poté skupina 61+ (16 %). Věková skupina do 30 let nebyla zastoupena ani jedním účastníkem z řad žen ani mužů.

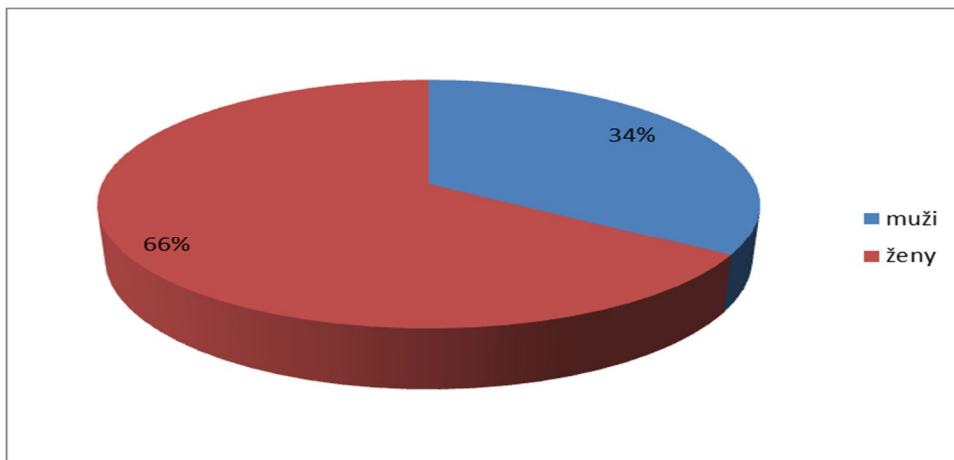
Tabulka č. 3: Identifikace souboru

Věkové skupiny	Ženy	Muži
Do 30 let	0 (0 %)	0 (0 %)
31–45 let	11 (25 %)	4 (9 %)
46–60 let	13 (30 %)	9 (20 %)
61 +	5 (11 %)	2 (5 %)
CELKEM	29 (66 %)	15 (34 %)

Graf č. 1: Identifikace souboru

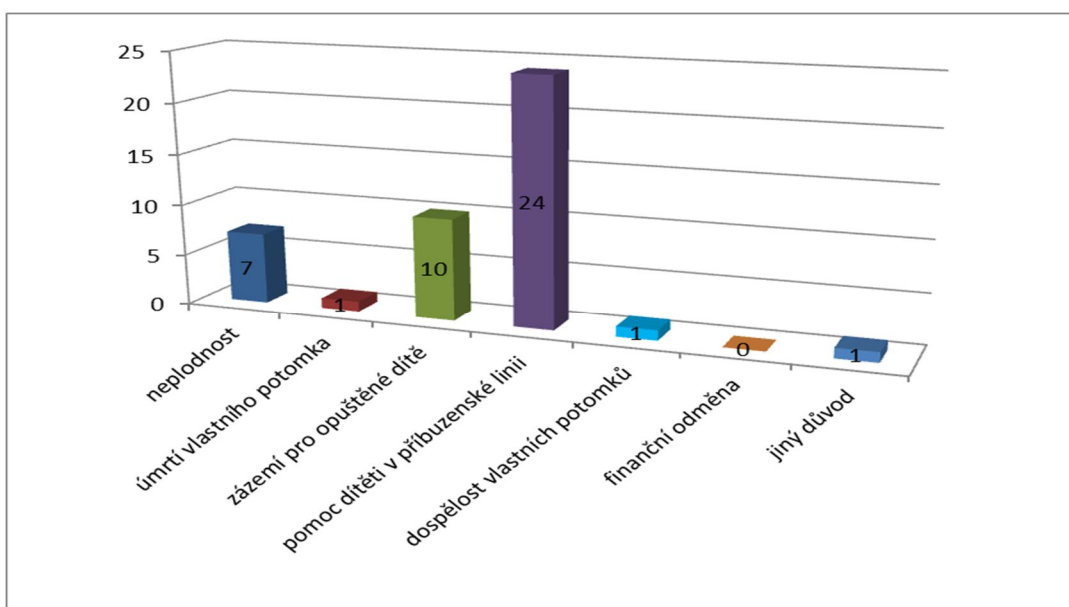
Z následujícího grafu č. 2 je patrné, že dotazníkového šetření se zúčastnilo více žen (66 %) než mužů (34 %). Z celkového počtu 44 respondentů bylo 29 žen a 15 mužů.

Graf č. 2: Procentuální zastoupení dle pohlaví

Hlavní důvod pro rozhodnutí stát se náhradním rodičem

V následující otázce respondenti volili jejich hlavní důvod, proč se chtěli stát pěstounem.

Graf č. 3: Hlavní důvod stát se pěstounem

Graf č. 3 jasně vyznačuje rozhodnutí pomoci dítěti v příbuzenské linii, které získalo 24 odpovědí (55 %), následuje poskytnutí zázemí opuštěnému dítěti s 10 (23 %), nepłodnost 7 (16 %), s 1 odpovědí (2 %) následují společně možnosti: úmrtí vlastního

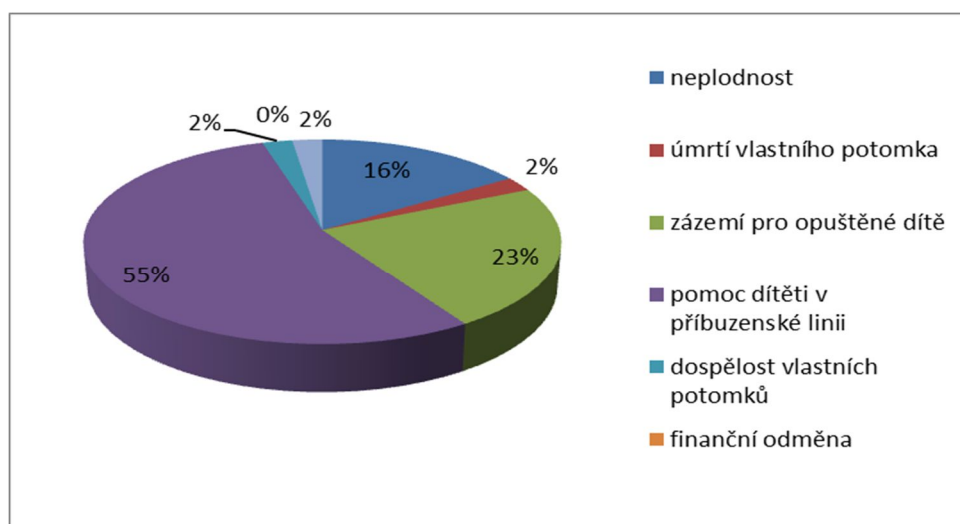
potomka, dospělost vlastních potomků a jiný důvod. U možnosti „jiný důvod“ respondentka neuvedla nic konkrétního.

Z tabulky č. 4 lze vyčíst, že pomoc dítěti v příbuzenské linii má prioritu před možnostmi finanční odměny, kterou neoznačil ani jeden respondent.

Tabulka č. 4: Důvod proč se stát pěstounem

Důvod	Odpovědi	Procenta
Neplodnost	7	16 %
Úmrtí vlastního potomka	1	2 %
Zázemí pro opuštěné dítě	10	23 %
Pomoc dítěti v příbuzenské linii	24	55 %
Dospělost vlastních potomků	1	2 %
Finanční odměna	0	0 %
Jiný důvod	1	2 %
CELKEM	44	100 %

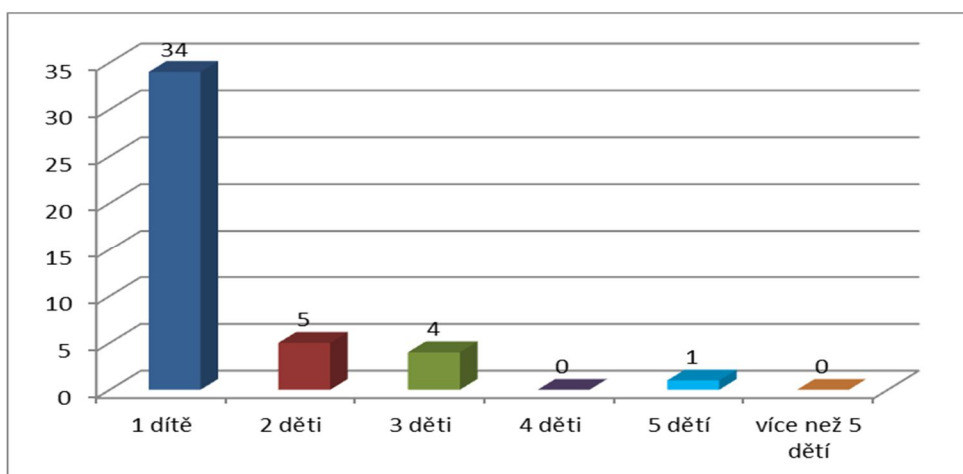
Graf č. 4 dokazuje, že hlavním důvodem proč se respondenti stali pěstouny, je příbuzenská pěstounská péče, tedy odpověď pomoc dítěti v příbuzenské linii. K této otázce pěstouni dodávali, že neměli tzv. na výběr. Pokud by dítě nepřijali, bylo by umístěno do ústavní péče a to nechtěli dopustit.

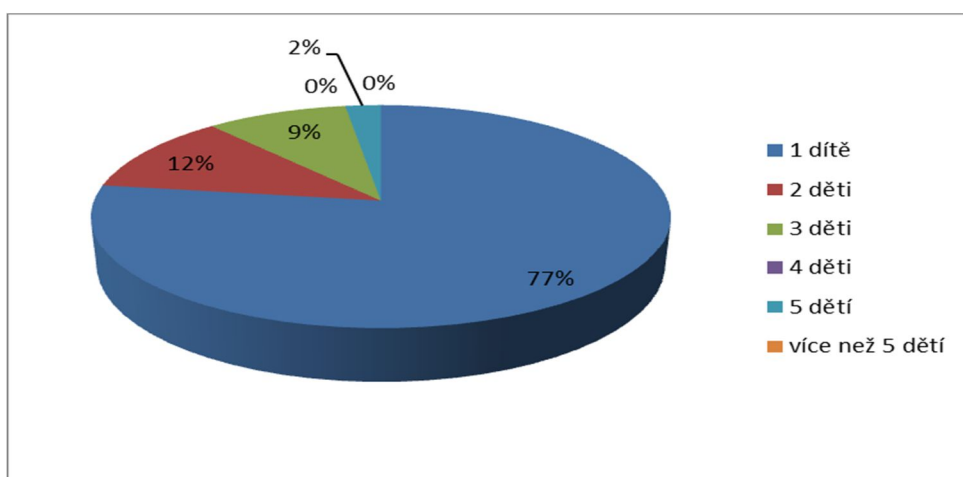
Graf č. 4: Hlavní důvod pro pěstounství

Počet umístěných dětí v konkrétní náhradní rodině

U této otázky se respondenti vyjadřovali k počtu dětí jim svěřených do pěstounské péče. Z grafu č. 5 jasně vyplývá, že většina respondentů, konkrétně 34 (77 %) má doma pouze jedno svěřené dítě. Následuje 5 odpovědí (12 %), kdy mají pěstouni v rodině umístěny dvě děti. Další jsou 4 odpovědi (9 %), kdy mají pěstouni doma děti tři. Jednu odpověď (2 %) má rodina, kde je umístěno dětí pět. Více než pět umístěných dětí se v našem průzkumu neobjevilo.

Graf č. 5: Počet dětí v náhradní rodině

Graf č. 6: Počet dětí v náhradní rodině v procentech

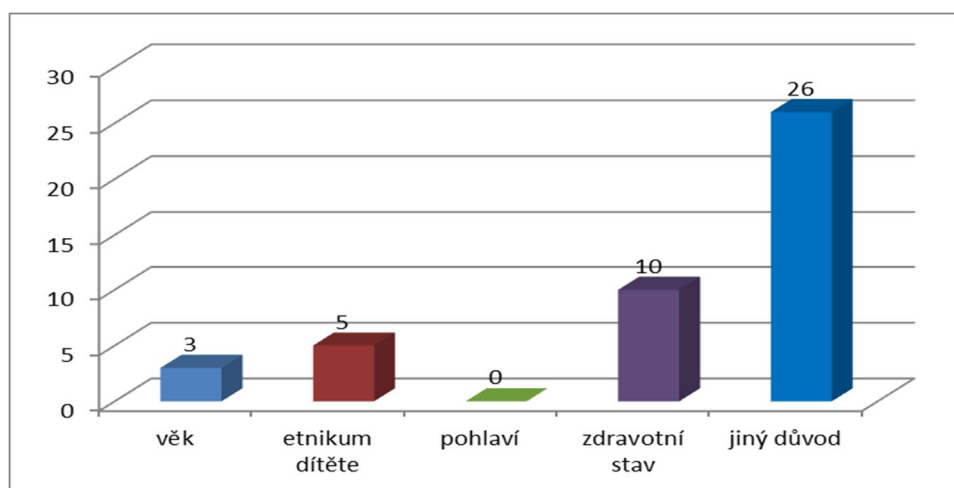
Graf č. 6 a tabulka č. 5 ukazuje většinovou převahu odpovědi s variantou jednoho dítěte umístěného v rodině.

Tabulka č. 5: Počet umístěných dětí v konkrétních rodinách

Počet dětí	Odpovědi	Procenta
1 dítě	34	77 %
2 děti	5	12 %
3 děti	4	9 %
4 děti	0	0 %
5 dětí	1	2 %
Více než 5 dětí	0	0 %
CELKEM	44	100 %

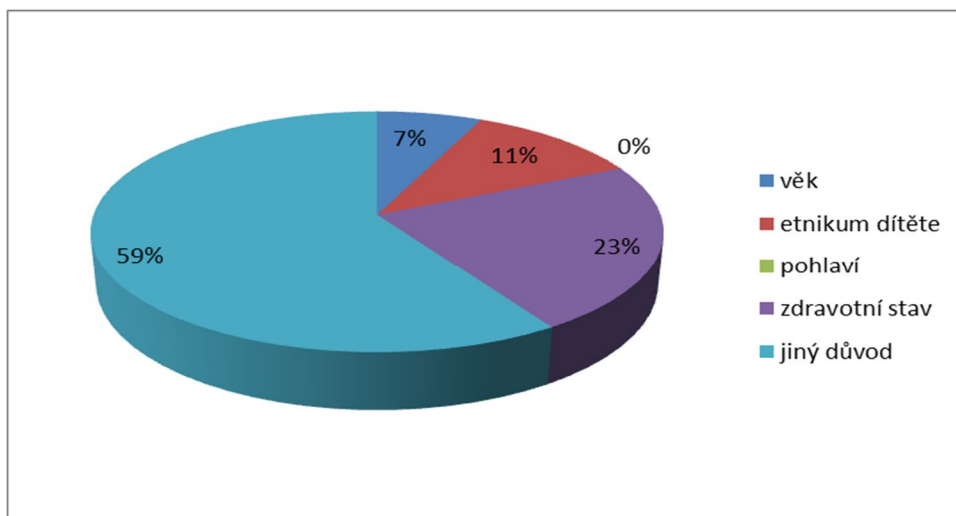
Priority u přijímaného dítěte

Tato otázka zjišťovala, kterou z nabízených priorit u přijímaného dítěte by respondenti zvolili. Očekávali jsme, že se zde na prvním místě objeví jako hlavní důvod etnikum dítěte, jak se píše v teoretické části, kde často autoři uvádí, že náhradní rodiče mají zájem o malé, zdravé, bílé dítě. Graf č. 7 však ukazuje, že u přijímaného dítěte do pěstounské péče je „jiný důvod“ důležitější, než nabízené možnosti. Jiný důvod označilo 26 respondentů (59 %) a tím „jiným důvodem“ uvádějí situaci v rodině. Vysvětlujeme si to tím, že pokud nefungují biologičtí rodiče dítěte, tak si dítě do pěstounské péče berou vlastní prarodiče dítěte. Toto tvrzení je možné porovnat s grafem č. 3, kde respondenti uváděli, že jejich hlavní důvod stát se pěstouny je pomoc dítěti v příbuzenské linii.

Graf č. 7: Nejdůležitější důvody k přijetí dítěte do rodiny

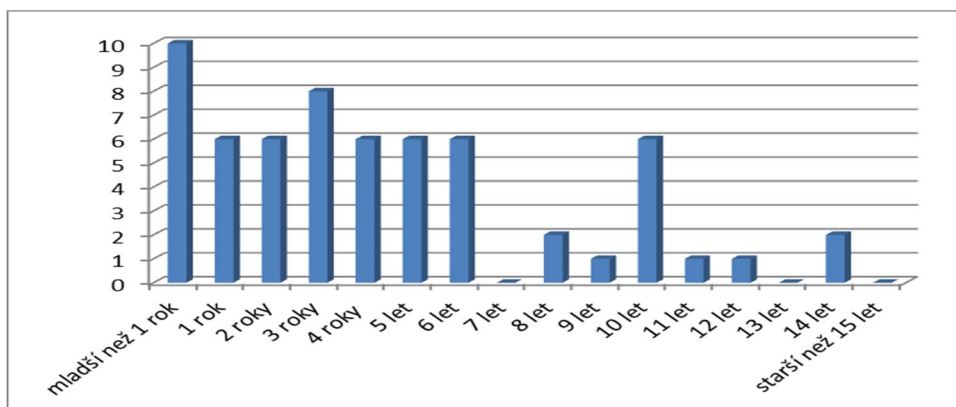
Dále graf č. 8 řadí mezi priority pěstounů zdravotní stav dětí (23 %), následuje etnikum dítěte (11 %) a věk dítěte (7 %). Pohlaví dítěte nebylo pro respondenty důležité, protože tuto možnost neoznačil jako důležitou nikdo.

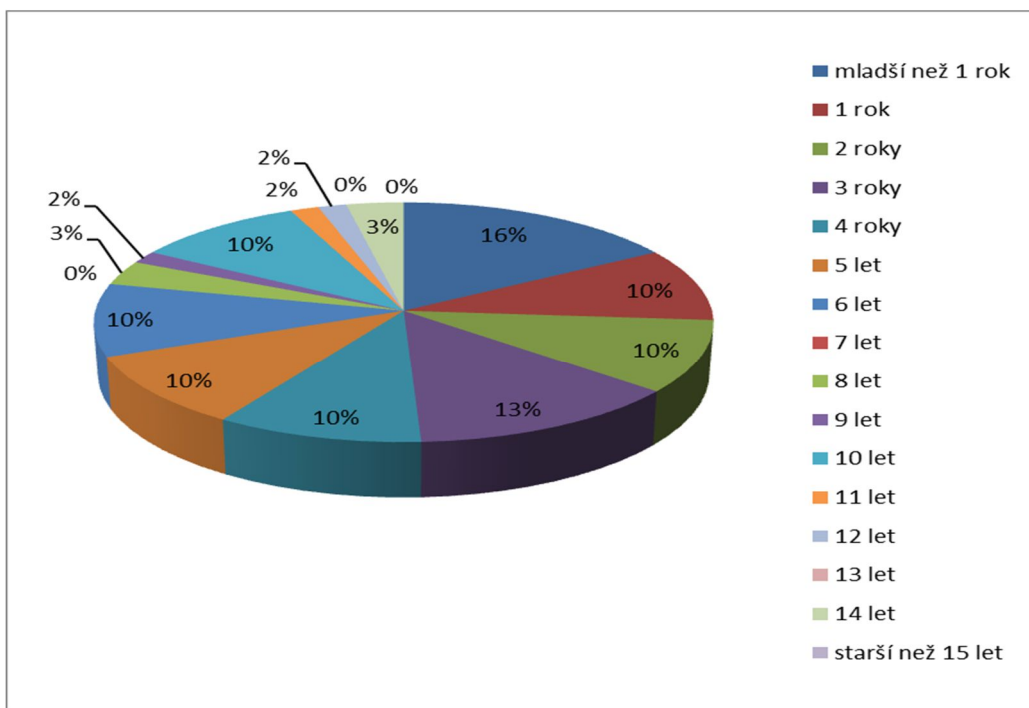
Graf č. 8: Procentuální vyjádření důvodů k přijetí dítěte

Věk přijímaného dítěte

Graf č. 9 a č. 10 ukazuje, že ve zkoumaném vzorku bylo nejvíce přijímaných dětí do 1 roku (16 %), dále v rozmezí 1 až 6 let jsou data téměř totožná (10 %), jen děti tříleté se drobně odlišují (13 %). Děti 7 až 15 let jsou v tabulce zastoupeny v jednotkách procent. Výjimku tvoří děti ve věku 10 let, kde se čísla opět dostala na hranici 10 %.

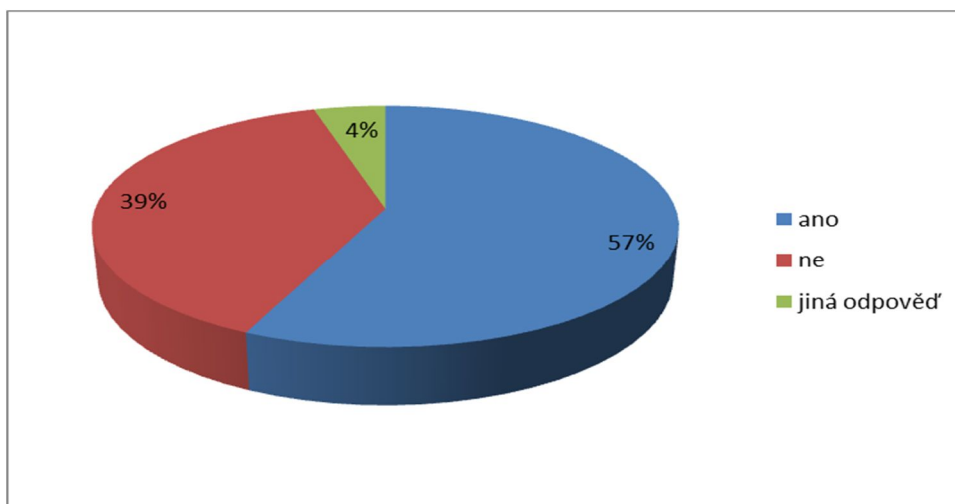
Graf č. 9: Věk přijímaných dětí

Graf č. 10: Věk přijímaných dětí vyjádřen v procentech

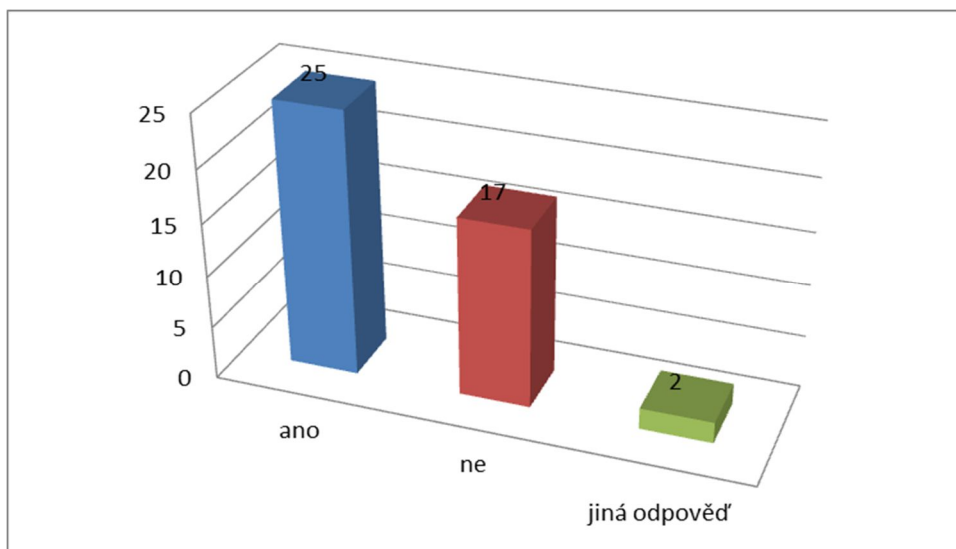
Zdravotní stav a další znevýhodnění přijatých dětí

Cílem této otázky bylo zjistit, zda se pěstouni starají o zdravotně znevýhodněné dítě, o dítě s poruchou chování, pozornosti, učení nebo o hyperaktivní dítě. Pro tento průzkum nebylo podstatné, jakým konkrétním znevýhodněním dítě trpí. Pouze bylo zjišťováno, zda a v jaké míře se v NRP vyskytuje, proto jsme tyto obtíže shrnuli do jedné skupiny.

Graf č. 11: Znevýhodněné dítě v rodině v procentech

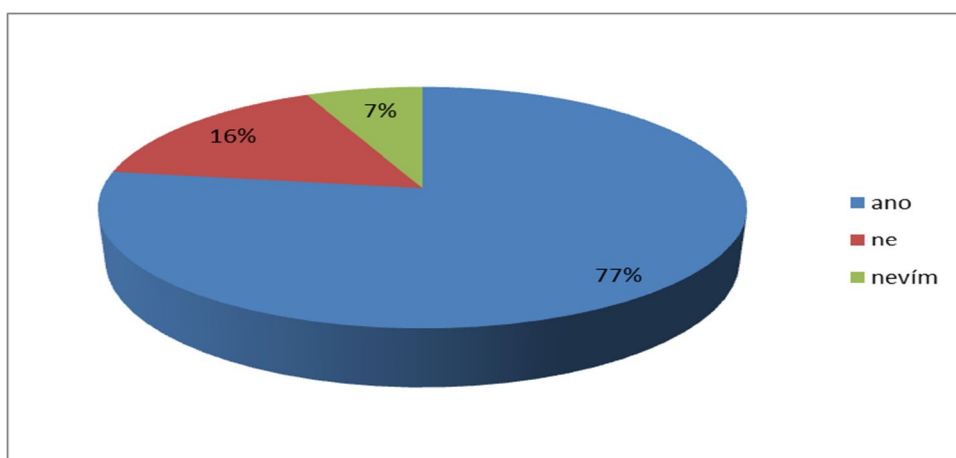
Ze zjištěných údajů v grafu č. 11, č. 12 je patrné, že 57 % pěstounů pečuje o nějak znevýhodněné dítě. Naopak o dítě zdravé pečuje 39 % pěstounů. Dva respondenti uvedli třetí možnost, tj. jinou odpověď a důvodem byla péče o novorozence, kde se prozatím žádné znevýhodnění neobjevilo. Druhou jinou odpovědí byla péče o autistu. Péče o autistické dítě by se jistě dala zařadit k možnosti péče o znevýhodněné dítě, ale pěstounka autismus nenašla ve vyjmenovaných možnostech, a tudíž se rozhodla označit variantu s možností „jiná odpověď“.

Graf č. 12: Rodiny se znevýhodněným dítětem

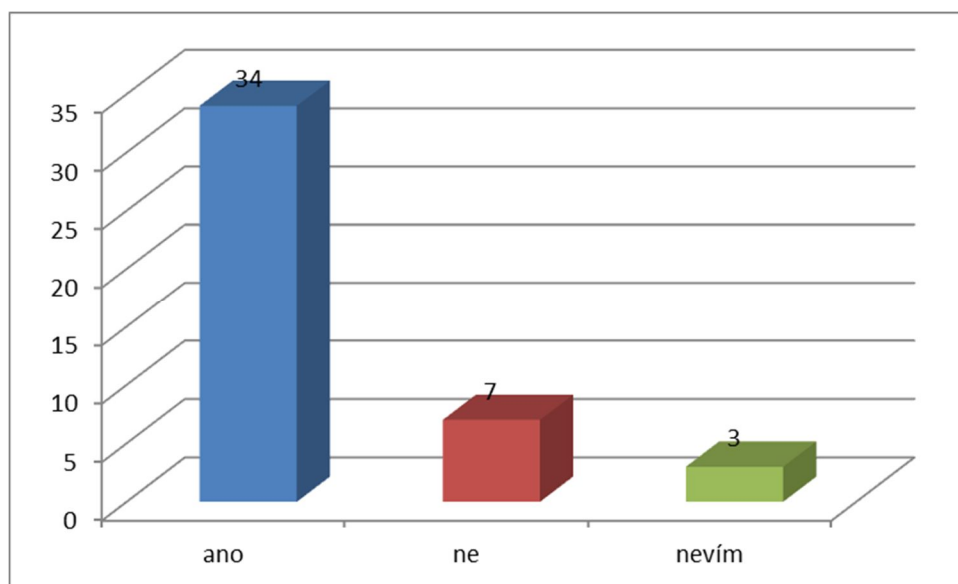
Informace získané při přípravných kurzech

Z průzkumu vyplývá, že informace z povinných přípravných kurzů mají svůj smysl.

Graf č. 13: Užitečnost informací z přípravných kurzů

O užitečnosti získaných informací je dle grafu č. 13 i č. 14 je přesvědčena většina 77 % respondentů. Naopak 16 % respondentů vidí informace jako nedostačující. Zbývajících 7 % respondentů nevědělo, jak odpovědět.

Graf č. 14: Pěstouni považují přípravné kurzy za užitečné

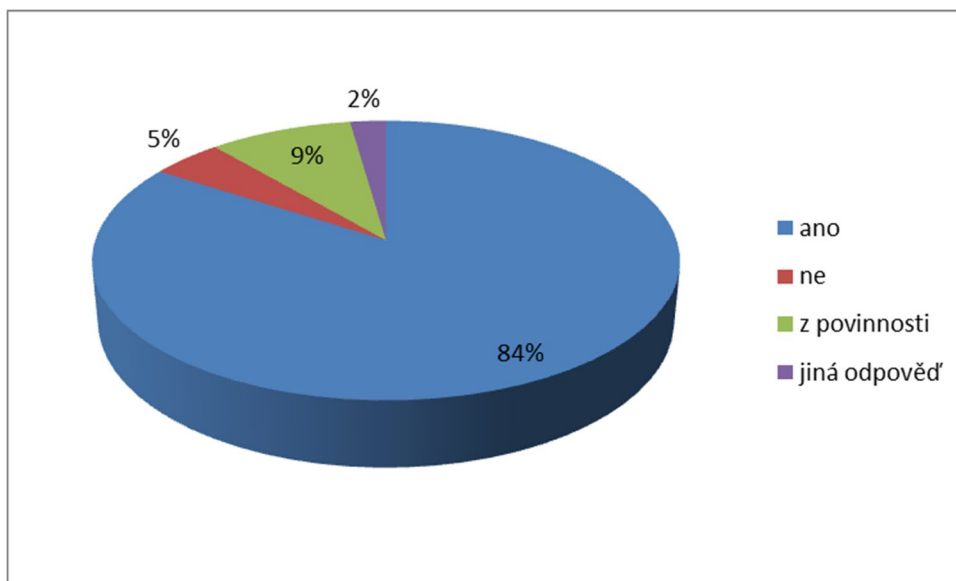
Kurzy dalšího vzdělávání a jejich oblíbenost

Další vzdělávání patří ze zákona k povinnostem pěstounů. Ze zjištěných údajů je patrné, že kurzy dalšího vzdělávání jsou pro pěstouny příjemným zpestřením. Dle tabulky č. 6 je ke svým oblíbeným aktivitám řadí 37 respondentů (84 %). Pouze dva pěstouni (5 %) se vyjádřili, že tyto kurzy navštěvují neradi, čtyři dotazovaní (9 %) tyto kurzy navštěvují z povinnosti a jeden (2 %) uvedl „jak kdy“.

Tabulka č. 6: Hodnocení oblíbenosti kurzů dalšího vzdělávání pěstounů

Oblíbenost kurzů dalšího vzdělávání pěstounů		
Ano	37	84 %
Ne	2	5 %
Povinnost	4	9 %
Jiná odpověď: jak kdy	1	2 %
CELKEM	44	100 %

Z grafu č. 15 je jasně patrné, že kurzy dalšího vzdělávání pěstounů jsou oblíbené. Většina respondentů (84 %) je navštěvuje s oblibou. Důvodem může být i volnost výběru témat kurzu.

Graf č. 15: Oblíbenost kurzů dalšího vzdělávání

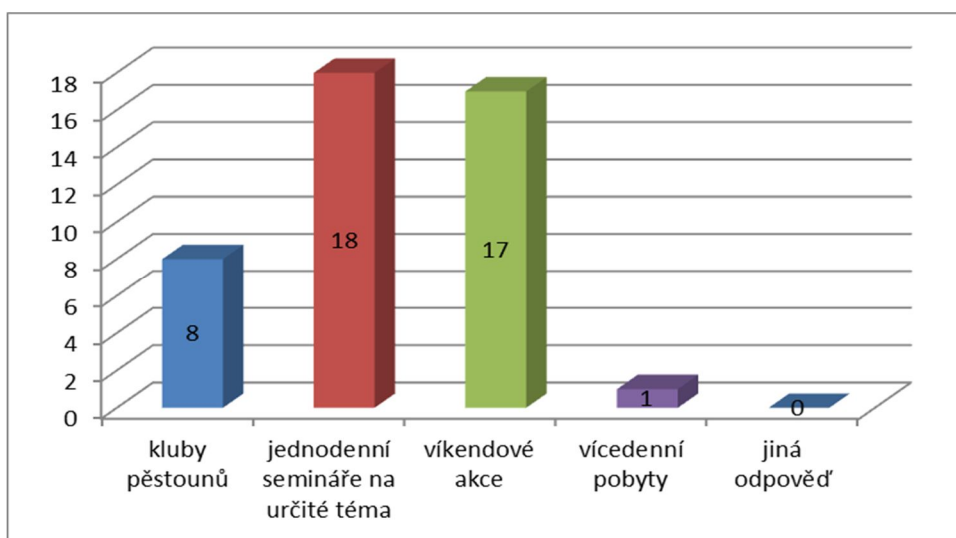
Možnosti dalšího vzdělávání a preference u pěstounů

Jak jsme popsali v předchozím grafu, tak kurzy dalšího vzdělávání jsou u pěstounů oblíbené. V následující tabulce č. 7 lze spatřit výsledek preferencí a hodnocení nejprínosnějších možností vzdělávání pěstounů. Dle názoru 41 % respondentů jsou nejprínosnější jednodenní semináře na určité téma a ihned s 39 % následují víkendové akce. Svoji roli a důležitost mají s 18 % však i kluby pěstounů. Vícedenní pobyty označil jeden pěstoun a pro jinou možnost se nerozhodl nikdo.

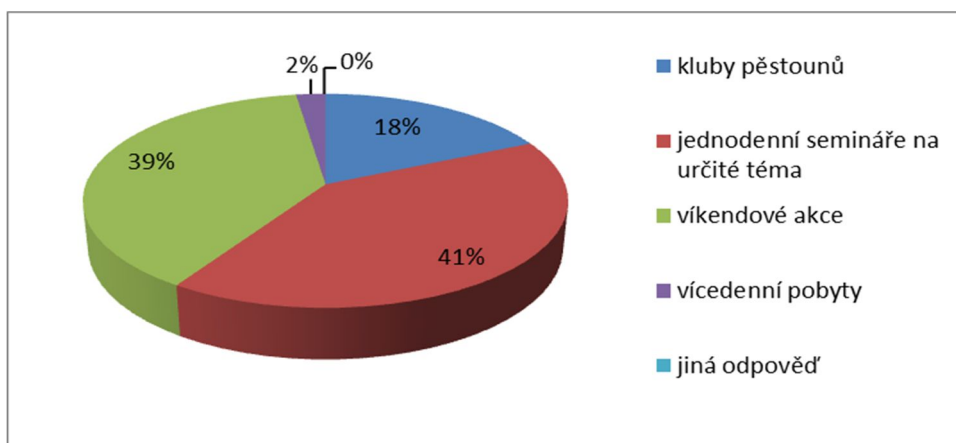
Tabulka č. 7: Hodnocení vybraných možností dalšího vzdělávání

Možnosti dalšího vzdělávání	Odpovědi	Procenta
Kluby pěstounů	8	18 %
Jednodenní semináře	18	41 %
Víkendové akce	17	39 %
Vícedenní pobyty	1	2 %
Jiná odpověď	0	0 %
CELKEM	44	100 %

Pro přehlednost jsou údaje z tabulky č. 7 zpracovány do grafu č. 16 a č. 17. Téměř totožného výsledku dosáhly jednodenní semináře na určité téma (41 %) a víkendové akce (39 %), kluby pěstounů považuje za nejpřínosnější (18 %) respondentů, vícedenní pobyty získaly 2 % hlasů. Jen pro ujasnění pojmů, tak víkendovou akcí bylo myšleno sobotní či nedělní školení, kurz - bez přespávání. Vícedenní pobyty byly spojeny s nocováním mimo domov.

Graf č. 16: Vybrané možnosti dalšího vzdělávání

Graf č. 17: Hodnocení vybraných možností dalšího vzdělávání

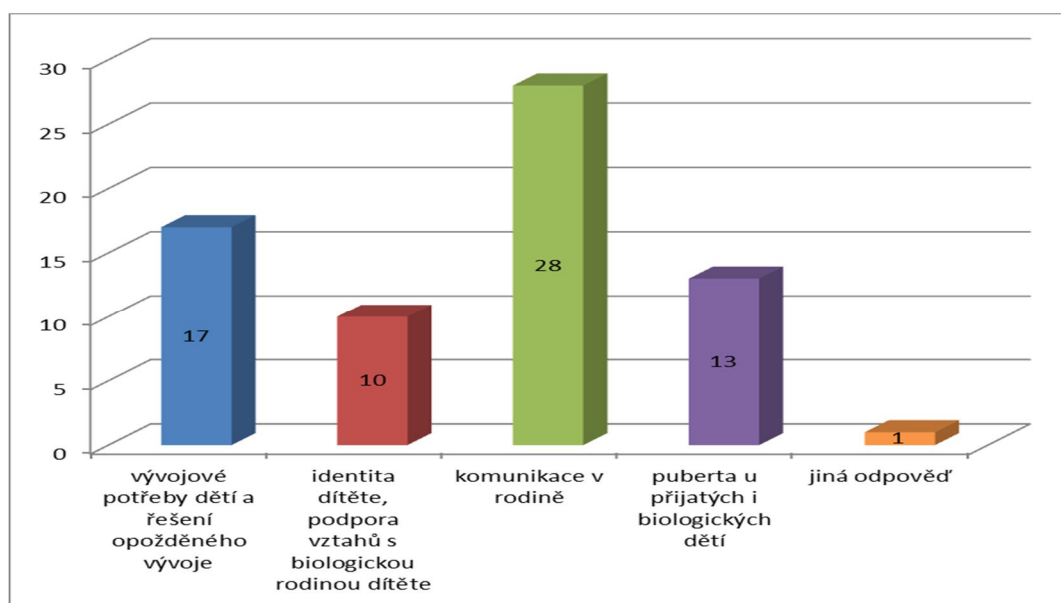
Oblíbená témata u jednodenních seminářů

U této otázky mohli respondenti volit více variant, proto konečný součet bude vyšší než počet respondentů. Zajímalo nás, jaká témata preferují pěstouni v jejich dalším vzdělávání. Je jisté, že zájem o různá témata se bude lišit v závislosti na věku dítěte.

Tabulka č. 8: Oblíbenost témat u jednodenních seminářů

Témata	Odpovědi	Procenta
Vývojové potřeby	17	25 %
Identita dítěte	10	14 %
Komunikace v rodině	28	41 %
Puberta u dětí	13	19 %
Jiná odpověď	1	1 %

V tabulce č. 8 a grafu č. 18 je patrné, že i přes možnost zvolit více variant, většina respondentů volila pouze jednu variantu odpovědi. Největší zájem respondenti uváděli o téma komunikace v rodině (41 %), následovala témata z okruhu vývojových potřeb dětí a řešení opožděného vývoje (25 %), puberta u přijatých i vlastních dětí (19 %), identita dítěte a podpora vztahů s biologickou rodinou skončila poslední (10 %). Tyto výsledky si vysvětlujeme vysokým podílem příbuzenské péče, kde je vhodné účinnou komunikaci zajistit. Komunikaci v rodině označují pěstouni i během vzdělávacích seminářů jako problém. Variantu „jiná odpověď“ zvolil pouze jeden respondent a vysvětlil to tím, že jednodenní semináře nenavštěvuje.

Graf č. 18: Hodnocení oblíbenosti témat u jednodenních seminářů

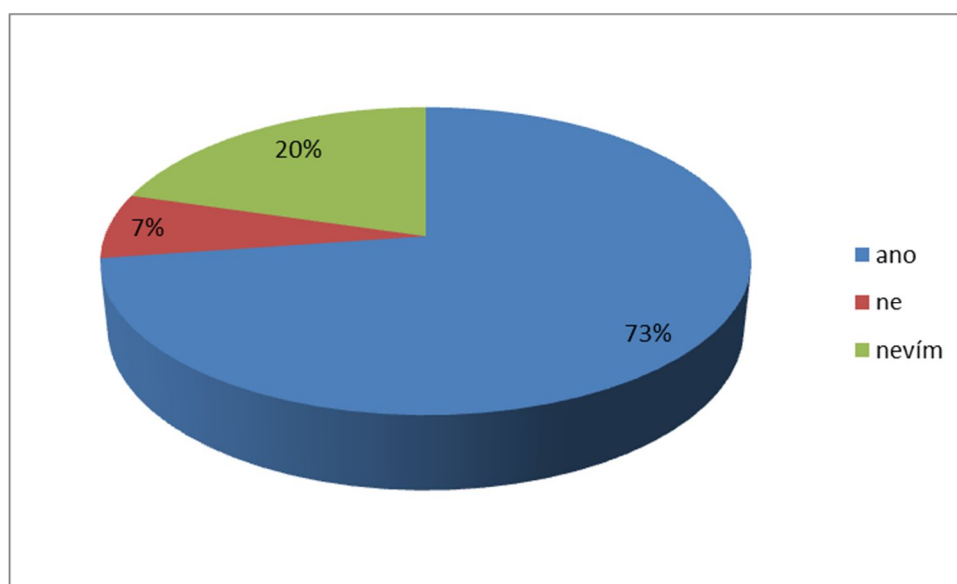
Další vzdělávání pěstounů dle jejich potřeb

Ze zjištěných údajů je patrné, že 73 % respondentů souhlasí s tvrzením, že další vzdělávání pěstounů by mělo být tzv. „šité na míru“. S tímto tvrzením nesouhlasí 7 % dotazovaných a 20 % uvedlo možnost, že neví.

Tabulka č. 9: Hodnocení tvrzení o vzdělávání "šitém na míru"

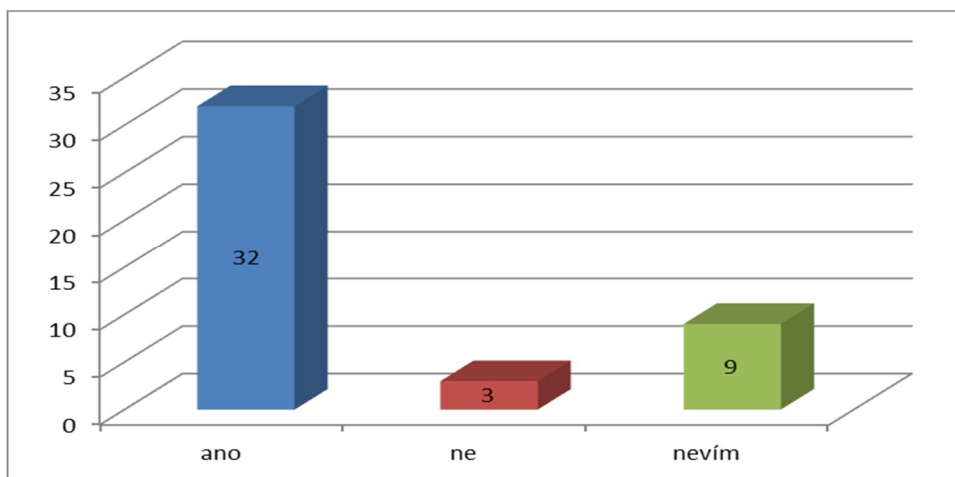
Souhlas se vzděláváním „na míru“	Odpověď	Procenta
Ano	32	73 %
Ne	3	7 %
Nevím	9	20 %
CELKEM	44	100 %

Opět pro názornost následují grafy č. 19 a č. 20.

Graf č. 19: Hodnocení tvrzení o vzdělávání "šitém na míru"

Ze 44 dotazovaných respondentů hodnotilo 32 (73 %) možnost vzdělávání „šité na míru“ pozitivní odpovědí, tedy by souhlasili s touto možností. V 7 % se respondenti vyjádřili nesouhlasem a 20 % označilo možnost „nevím“.

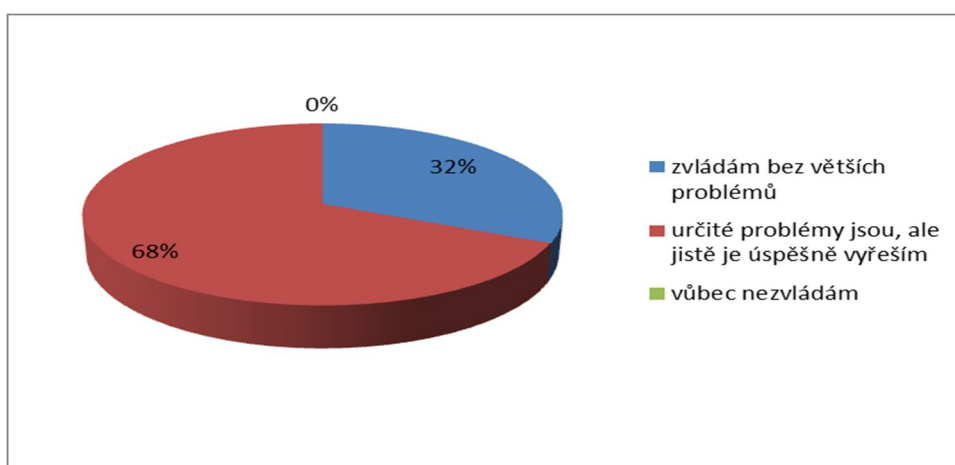
Graf č. 20: *Souhlas se vzděláváním "na míru"*

Výchova a péče o svěřené dítě

Hodnocení, jak respondenti zvládají výchovu a péči o svěřené dítě, znázorňuje následující tabulka č. 10 a graf č. 21. Bez větších problémů situaci zvládá 32 % respondentů, 68 % pocítuje problémy, ale věří, že situaci zvládne a vyřeší. Nikdo neodpověděl možnost poslední, že by jeho situace byla neřešitelná a svou roli by vůbec nezvládal.

Tabulka č. 10: *Sebehodnocení pěstounů, jak zvládají péči a výchovu dětí*

Péči a výchovu svěřeného dítěte	Odpověď	Procenta
Zvládám bez větších problémů	14	32 %
Problémy jsou, ale věřím v jejich vyřešení	30	68 %
Vůbec nezvládám	0	0 %
CELKEM	44	100 %

Graf č. 21: *Sebehodnocení pěstounů*

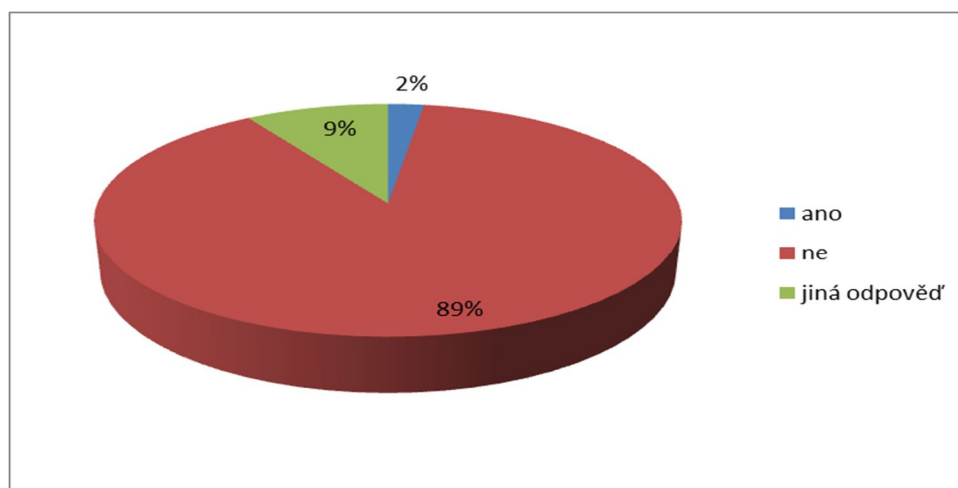
Zhodnocení rozhodnutí stát se „náhradním“ rodičem

Stát se pěstounem jistě nemůže každý. Každý o této možnosti, ale může uvažovat. Co se však stane, když pěstoun, který má pečovat o svěřené dítě, začne uvažovat o možnosti, zda náhodou neučinil špatné rozhodnutí. Zda o své volbě někdy pochybuje, a to zvláště ve vypjatých situacích, jsme zjišťovali v našem dotazníku.

Jak uvádí tabulka č. 11 a následující graf č. 22 neuvěřitelných 89 % respondentů svého rozhodnutí nelituje, naopak svého rozhodnutí lituje pouhý jeden respondent (2 %). Čtyři pěstouni (9 %) uvedli možnost „jiná odpověď“. V těchto odpovědích jedna respondentka uvedla, že svého rozhodnutí litovala, ale pomalu začíná svoji situaci zvládat a nevěděla kam svou odpověď zařadit. Poslední tři dotazovaní nenapsali konkrétní důvod své „jiné odpovědi“.

Tabulka č. 11: Litost nad rozhodnutím stát se pěstounem

Lituji rozhodnutí stát se pěstounem	Odpověď	Procenta
Ano	1	2 %
Ne	39	89 %
Jiná odpověď	4	9 %
CELKEM	44	100 %

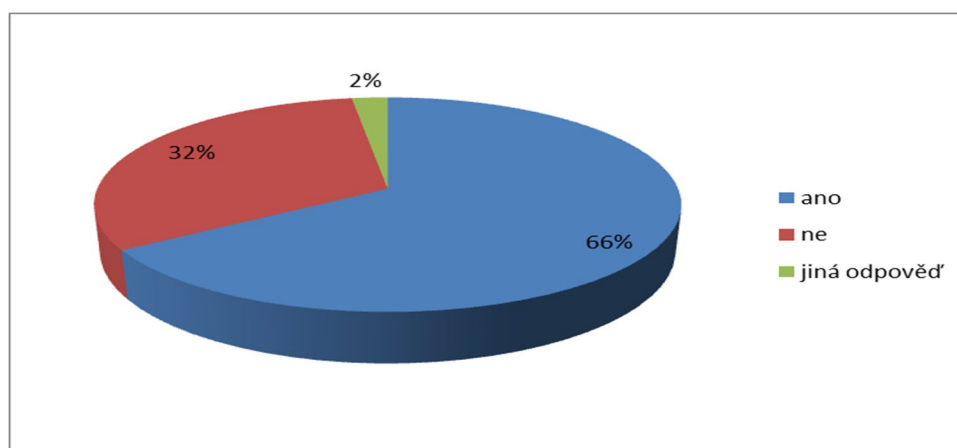
Graf č. 22: Zhodnocení svého rozhodnutí

Finanční odměna pěstounů

Z průzkumu vyplývá a tabulka č. 12 s grafem č. 23 toto potvrzuje, že 29 respondentů (66 %) je spokojeno s finančním ohodnocením jejich práce. Naproti tomu 14 respondentů (32 %) považuje finanční odměnu za nedostačující. Jedna respondentka zvolila „jinou odpověď“ a popsala finanční potíže samoživitelky.

Tabulka č. 12: Dostatečnost finanční podpory od státu

Dostatečnost finanční odměny	Odpovědi	Procenta
Ano	29	66 %
Ne	14	32 %
Jiná	1	2 %
CELKEM	44	100 %

Graf č. 23: Dostatečnost finanční podpory od státu

11.2 Interpretace dat

Cílem průzkumného šetření bylo zjistit význam vzdělávání pěstounů v péči o dítě a odpovědět na stanovené předpoklady. V dotazníkovém šetření byla zvolena metoda kvantitativní. Dotazník vlastní konstrukce obsahoval 14 otázek a byl předložen respondentům (pěstounům), kteří se starají alespoň o jedno svěřené dítě. Důvodem volby těchto respondentů byla osobní zkušenost s pěstounskou péčí a tudíž i znalost ověřované problematiky. Bylo zpracováno 44 ze 47 rozdaných dotazníků. Odpovědi byly roztríděny a zpracovány do grafů a tabulek.

V našem šetření odpovídalo 29 žen a 15 mužů. Nejpočetnější skupina respondentů byla ve věku 46–60 let. Nejčastějším důvodem pro rozhodnutí stát se pěstounem byla pomoc dítěti v příbuzenské linii. Jedná se o prarodiče, kteří se starají o své vnouče. Zjištěná data potvrzují současný trend, že se pěstounství často vyskytuje v příbuzenské linii. Věk přijímaného dítěte se nejčastěji pohybuje v rozmezí 0–6 roků a je umísťováno 1 dítě do rodiny. Respondenti se shodují na tom, že další vzdělávání je nezbytné pro kvalitní péči o děti a jejich výchovu. Dále se shodují v názoru, že je vhodné sestavit si tzv. vzdělávání na míru, kdy si každý může zvolit vzdělávací kurz s přihlédnutím k aktuálně řešenému tématu v rodině. Nespornou výhodou vzdělávacích seminářů je také navazování přátelství, sdílení svých zkušeností a následný pocit sounáležitosti se skupinou pěstounů. Z dalších odpovědí vyplynulo, že třicet respondentů řeší nějaké problémy v rodině, ale zároveň věří v jejich úspěšné překonání. S touto situací jim často pomáhají vzdělávací semináře a další akce pro pěstounské rodiny. Z oslovených respondentů jich naprostá většina svého rozhodnutí stát se pěstounem nelituje. Pěstouni v příbuzenské linii často uváděli, že neměli tzv. na výběr. Bylo nutné situaci dítěte řešit. Pokud by dítě nepřijali, bylo by umístěno do ústavní péče a to nechtěli připustit. 32 % dotazovaných vyjádřilo nespokojenost s finančním ohodnocením od státu.

Na základě zjištěných výsledků z průzkumného šetření byly ověřovány stanovené předpoklady. Zároveň vyvstalo mnoho dalších poznatků, kterým bude třeba se v budoucnu věnovat.

11.3 Vyhodnocení předpokladů

Pro praktickou část naší práce byly stanoveny předpoklady, které byly ověřovány pomocí sestaveného dotazníku. Tyto předpoklady vycházely z teoretické části práce a zaměřovaly se na pěstouny, kteří mají do péče svěřeno alespoň jedno dítě. Dílčím cílem práce bylo zjistit význam vzdělávání pěstounů v péči o děti.

P1: Pro rozhodnutí stát se pěstounem se jeví důležitější pomoc dítěti v příbuzenské linii než vytvoření zázemí pro opuštěné dítě.

Stanovený předpoklad se nám podařilo potvrdit odpovědí na otázku č. 2. V grafickém znázornění je tento předpoklad potvrzen grafem č. 3 (str. 45) a tabulkou

č. 4 (str. 46), kde je jasně patrné, že jako hlavní důvod pěstounství je uvedena pomoc dítěti z příbuzenství. Pro tuto odpověď se rozhodlo 55% respondentů. Nejčastěji se jedná o prarodiče pečující o vlastní vnouče.

Předpoklad č. 1 byl potvrzen.

P2: Pěstouni preferují vzdělávání formou jednodenních seminářů před vícedenními semináři.

Druhý předpoklad byl směřován k povinnému vzdělávání. Předpokládali jsme, že pěstouni z časových důvodů budou preferovat jednodenní semináře na určité téma před vícedenními. Podle tabulky č. 7 (str. 53) a grafů č. 16, č. 17 (str. 54) je tomu skutečně tak. Ovšem v těsném závěsu byla možnost víkendových akcí.

Předpoklad č. 2 byl potvrzen.

P3: Vzdělávací semináře na téma komunikace v náhradní rodině jsou pro pěstouny důležitější než vzdělávací semináře na téma podpora vztahů s biologickou rodinou.

Z uvedeného průzkumu, který potvrzuje tabulka č. 8 a graf č. 18 (str. 55), je zřejmé, že respondenti dávají přednost tématu komunikace v náhradní rodině před tématem podpory vztahů s biologickou rodinou. Lze se domnívat, že je to i díky tomu, že většina respondentů funguje jako pěstoun v příbuzenské linii, tudíž dítě nějaké vztahy s biologickou rodinou má.

Předpoklad č. 3 byl potvrzen.

Již v teoretické části práce bylo zmíněno, že je naprosto nezbytné, aby pěstouni pochopili, že jejich celoživotní vzdělávání je nutnou součástí jejich života. Děti v NRP mohou mít mnohá znevýhodnění a často potřebují řadu podpůrných opatření. Troufáme si konstatovat, že naši respondenti si tato slova vzali k srdci. Náš průzkum dokazuje, že další vzdělávání je pro ně příjemným zpestřením, nikoli pouze zákonnou povinností.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se věnuje tématu náhradní rodinné péče. Toto téma se po letech preferování ústavní výchovy a malé podpory pěstounů konečně dostává do popředí zájmu odborníků i široké veřejnosti.

Cílem teoretické části práce bylo charakterizovat současný systém náhradní rodinné péče v České republice. Tento cíl byl objasňován pomocí odborných zdrojů. K tomuto tématu existuje dostatek odborných publikací. Zdroje pocházely od klasických autorů, kteří se tématu věnují řadu let, i od autorů profesně mladších. Práce stručně popisuje základní pojmy, formy NRP, proces zprostředkování, vybrané typy dětí, které se mohou v NRP objevit, a zmiňuje legislativu, která s tématem souvisí.

Praktická část práce zkoumala význam vzdělávání pěstounů v péči o děti. Strategií k těmto zjištěním byl zvolen kvantitativní přístup. Pomocí dotazníků byly ověřovány stanovené předpoklady. Pro dotazníkové šetření bylo osloveno 47 pěstounů, kteří se starají o svěřené dítě či děti. Bylo zpracováno 44 ze 47 rozdaných dotazníků, což představovalo 94% dotazníkovou návratnost. Všichni respondenti byli předem seznámeni s podmínkami vypracování dotazníků, též byli ubezpečeni o jejich anonymitě. Dále byl každý z účastníků seznámen s důvodem sběru dat a k jakému účelu budou získaná data sloužit. Průzkum probíhal ve dvou termínech v měsíci listopadu a měsíci prosinci 2016 na akcích pořádaných pro pěstounské rodiny. Každý z účastníků průzkumu byl identifikován sociální pracovnící, která je s ním v osobním kontaktu. Toto opatření bylo provedeno z důvodu relevantnosti získaných výsledků. Jednotlivé odpovědi byly rozříděny a zpracovány do přehledných grafů a tabulek a náležitě komentovány.

Pomocí dotazníkového šetření se nám podařilo potvrdit všechny tři stanovené předpoklady. Z potvrzených předpokladů plyne, že hlavním důvodem pro rozhodnutí stát se pěstounem je pomoc dítěti v příbuzenské linii před vytvořením zázemí pro opuštěné dítě. Nejčastěji se jedná o pěstouny-prarodiče, kteří se starají o své vnouče. Dalším potvrzeným zjištěním bylo, že pěstouni z různých důvodů preferují povinné vzdělávání uskutečňované formou jednodenních seminářů před možností vícedenních seminářů. Průzkumné šetření též přineslo zjištění, že pěstouni upřednostňují při vzdělávacích seminářích témata týkající se komunikace v náhradní rodině před tématy k podpoře vztahů s biologickou rodinou a podporou identity dítěte. Toto zjištění si lze vysvětlit tím, že velice často se stávají pěstouny příbuzní a dítě tedy nějaký kontakt

s původní rodinou má. Lze se domnívat, že nejdůležitější je s dítětem správně komunikovat ve stávající rodině a poté řešit vztahy s biologickou rodinou.

Z průzkumného šetření také vyplynulo mnoho zajímavých informací a zjištění, které se týkají povinného vzdělávání pěstounů. Oslovení respondenti vyjádřili oblibu kurzů dalšího vzdělávání. Preferují možnost vzdělávání „na míru“ pro konkrétního pěstouna. Toto zjištění je důležitou zpětnou vazbou pro poskytovatele těchto kurzů a svědčí o důležitosti těchto nabízených možností, nejen plnění zákonem stanovených podmínek. Nespornou výhodou vzdělávacích seminářů je také navazování přátelství, sdílení svých zkušeností a následný pocit sounáležitosti se skupinou pěstounů.

Za největší přínos bakalářské práce lze považovat potvrzení různých aspektů uváděných v odborné literatuře. Zajisté odborníky potěší zjištění, že se jejich úsilí v oblasti novelizace sociálně-právní ochrany dětí setkává v praxi s kladným přijetím. Zda bude vše správně fungovat, záleží na každém jednotlivci. Proto je další vzdělávání nutností nejen pro náhradní rodiče, ale i pro odborníky, kteří tak v oblasti NRP získávají zpětnou vazbu.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

Z našeho průzkumového šetření jsme zjistili mnohé poznatky a informace, které vypovídají o současném vývoji pěstounské péče. Důležitým poznatkem je fakt, že většina pěstounů patří do kategorie příbuzenské péče. Tato varianta není v zákoně zcela vyřešena, proto bude potřeba pěstounské příbuzenské péči věnovat stejnou pozornost jako například pěstounské péči na dobu přechodnou.

Též bude vhodné provést legislativní změny v dávkovém systému NRP, např. zvýšení odměny pěstouna na úroveň minimální mzdy a také zvýšení příspěvku na úhradu potřeb dítěte a změny v rodičovském příspěvku.

Navrhujeme dále zvýšit a zkvalitnit kampaň na pomoc náhradní rodinné péče, zabývat se medializací v masmédiích, využívat i moderní komunikační techniky, jako je Facebook, který zabezpečuje sdílení dobré praxe náhradní rodinné péče a oslovuje mladou generaci.

Doporučujeme maximální podporu doprovázejícím organizacím, které skutečně doslovně provází pěstouny v péči o děti krok za krokem.

Domníváme se, že doprovázením by se neměly zabývat městské úřady, magistráty ani krajské úřady, neboť by mohlo docházet ke střetu zájmu. Prostor by měl získat neziskový sektor.

V oblasti vzdělávání je třeba se věnovat i vícekrát tématům, která pěstouni vidí jako důležitá, vzhledem k jejich péči o děti a vlastnímu osobnostnímu rozvoji.

Doporučujeme podpořit všechny konstruktivní veřejné diskuze a kampaně, které se věnují péči o ohrožené děti a řešení jejich palčivé problematiky. Před ústavní péčí doporučujeme stavět náhradní rodinnou péči formou pěstounské péče.

Šťastná rodina, dětství a rodičovství je pro člověka jednou z nejdůležitějších věcí v životě. Bez blízkých lidí nás pronásleduje osamocení a pocit marnosti. Není snadné nahradit dítěti tuto základní přirozenou biologickou základnu, když se lidé, kteří ho přivedli na svět, této úžasné úlohy nezhostí správně, anebo vůbec. Ale je to možné.
(Winnette 2016, s. 12)

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ARCHER, C., 2001. *Dítě v náhradní rodině*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-578-4.
- BUBLEOVÁ, V., aj., 2014. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-25-8.
- CAIRNS, K., 2013. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: trauma v raném vztahu a psychická odolnost*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0370-4.
- GAVORA, P., aj., 2010. *Elektronická učebnice pedagogického výskumu*. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského. Dostupné z: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/> ISBN 978-80-223-2951-4.
- HOGENOVÁ, A., 2008. *Jak pečujeme o svou duši?*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 978-80-7290-349-8
- KOVAŘÍK, J., aj., 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-957-7.
- LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z., 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5.
- MACELA, M., aj., 2015. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-727-0.
- MATĚJČEK, Z., aj., 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Z., aj., 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.
- MATOUŠEK, O., 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, O., 2008. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MPSV. 2013. *Dávky pěstounské péče* [online]. [vid. 31. 5. 2017]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>
- NOŽÍŘOVÁ, J., 2012. *Náhradní rodinná péče*. Vyd. 1. Praha: Linde Praha. ISBN 978-80-86131-91-7.
- PAZLAROVÁ, Hana, aj. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6.

SocioFactor, 2015. *Analýza implementace programu PRIDE v ČR*. [online]. [vid. 17. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.vzd.cz/analyza-implementace-programu-pride-v-cr>

SOLAŘOVÁ, H., 2015. Děti v náhradní rodinné péči a jejich potřeby In: Jentschke Stocklová, Z., a kol. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 13–28. ISBN 978-80-7421-103-4.

ŠKOVIERA, A., 2007. *Dilemata náhradní výchovy: Teorie a praxe náhradní výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-318-5.

Úmluva o právech dítěte [online]. [vid. 17. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/umluva_o_pravech_ditete-plne_zneni.pdf

ÚŘAD PRO MEZINÁRODNÍ OCHRANU DĚTÍ, 2016. *Mezinárodní osvojení* [online]. [vid. 22. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/>

VÁGNEROVÁ, M., 2011. *Zdravotně znevýhodněné dítě v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-04-3.

VANČÁKOVÁ, M., 2011. *Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-05-0.

WINNETTE, P., 2016. *Užitečný rádce pro (náhradní) rodiče: adoptivní rodiče, partneři rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Praha: Natama. Edice Almanach o dětech a lidech pro rok 2016.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1993 [vid. 22. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1999 [vid. 22. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast5>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2012 [vid. 22. 12. 2016]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/obcansky-zakonik/cast2h3d2.aspx>

ZEZULOVÁ, D., 2006. *Domov je místo, odkud tě nevyhodí*. Vyd. 1. Olomouc: V.U.G. ISBN 80-903799-0-7.

ZEZULOVÁ, D., 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Matějčkovo desatero

Příloha B: Program PRIDE – 14 kroků

Příloha C: Dotazník

Matějčkovo desatero

DESATERO O TOM, JAK NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI ZAJISTIT

- 1. Nebojme se přijmout své „náhradní“ rodičovství.*
- 2. Nebojme se o lásku dítěte!*
- 3. Nebojme se práce na sobě samých!*
- 4. Zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná. Nový svazek nemůže pojistit sebelepší zákon, nýbrž pravda!*
- 5. Dítě má o sobě vědět víc, než vědí ostatní.*
- 6. Nestací sdělit, je třeba sdílet: Nečekat, až se bude dítě ptát, ale začít při vhodné příležitosti sami!*
- 7. Dítě není z nás, ale je naše.*
- 8. S horším počítejme, lepším se dejme překvapit.*
- 9. O vlastních rodičích dítěte jen to dobré!*
- 10. Otevřené rodinné společenství!*

(Matějček, aj. 1999, s. 93–98)

Program PRIDE zahrnuje celkem 14 kroků:

1. Stanovení úlohy a cílů subjektů s pověřením k výkonu SPOD
2. Definování role, úkolů a kompetencí (subjektů v systému SPOD).
3. Provádění vyhodnocování místních potřeb (v oblasti SPOD).
4. Rozvoj vzdělávání (veřejnosti) a náborových strategií (pro získání nových náhradních rodičů).
5. Poskytování odpovědí na dotazy.
6. Příprava základního přípravného kurzu PRIDE pro náhradní rodiče a zaslání informačního balíčku pro zájemce o účast v přípravě.
7. Uskutečnění první individuální konzultace v domácnosti zájemců.
8. Krok:
 - a. Poskytnutí základního přípravného kurzu PRIDE pro náhradní rodiče.
 - b. Průběžné vzájemné posuzování rodin.
9. Ukončení vzájemného posuzování a přijetí rozhodnutí.
10. Zařazení do evidence.
11. Ukončení plánů rozvoje rodiny s náhradními rodiči.
12. Spolupráce v rámci profesionálního týmu.
13. Poskytování navazujících kurzů PRIDE pro náhradní rodiče a dalších typů podpory.
14. Navázání řádného vztahu.

(SocioFactor, 2015., s. 10)

Dobrý den,

je Vám předkládán dotazník pro účely tvorby bakalářské práce na Technické univerzitě v Liberci. Otázky jsou zaměřeny na témata vztahující se k náhradní rodinné péči. Cílem tohoto dotazníku je získat potřebné informace o uvedeném tématu. Na analýze uvedené problematiky se podílí více pěstounů a získané poznatky pak budou shrnuty do jednoho celku. Výstupy budou použity výhradně pro účely tvorby bakalářské práce. **Dotazník je zcela anonymní**, obsahuje 14 otázek. V případě nabízených možností, prosím, **zatrhněte jednu hodící se odpověď**, u ostatních otázek odpovědi vypište. Věnujte prosím několik minut vašeho času na zodpovězení otázek. Děkuji za vaši ochotu.
Markéta Koňasová

1. Jste:

Žena	Muž
Do 30 let včetně	Do 30 let včetně
31- 45 let	31- 45 let
46-60 let	46-60 let
61 let a více	61 let a více

2. Váš hlavní důvod stát se „náhradním“ rodičem?

- a) neplodnost (vlastní či partnerova)
- b) úmrtí vlastního potomka
- c) poskytnutí zázemí opuštěnému dítěti
- d) pomoc dítěti v příbuzenské linii
- e) dospělost vlastních potomků a jejich odchod z domova
- f) finanční odměna
- g) jiný, uveďte:

3. Kolik dětí máte v náhradní péči?

uveďte číslo:

4. Co pro Vás bylo u přijímaného dítěte nejdůležitější?

- a) věk
- b) etnikum dítěte
- c) pohlaví
- d) zdravotní stav
- e) jiný důvod, uveďte:

5. Jak staré bylo dítě při převzetí?

uved'te číslo:

6. Staráte se o zdravotně znevýhodněné dítě?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď, uveďte:

7. Pomáhají Vám v péči o dítě informace získané v přípravných kurzech pro žadatele?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

8. Navštěvujete s oblibou kurzy dalšího vzdělávání?

- a) ano
- b) ne
- c) z povinnosti
- d) jiná odpověď, uveďte:

9. Která z uvedených možností dalšího vzdělávání je pro Vás nejpřínosnější?

- a) kluby pěstounů
- b) jednodenní semináře na určité téma
- c) víkendové akce
- d) vícedenní pobyty
- e) jiná odpověď, uveďte:

10. Jaká témata Vás zajímají při volbě jednodenních seminářů u povinného vzdělávání? (můžete zvolit i více odpovědí)

- a) vývojové potřeby dětí a řešení opožděného vývoje
- b) identita dítěte, podpora vztahů s biologickou rodinou dítěte
- c) komunikace v rodině
- d) puberta u přijatých i biologických dětí
- e) jiná odpověď, uveďte:

11. Souhlasíte s názorem, že další vzdělávání pěstounů by mělo být tzv. „šité na míru“?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

12. Péči a výchovu svěřeného dítěte

- a) zvládám bez větších problémů
- b) určité problémy existují, ale jistě je úspěšně vyřeším
- c) vůbec nezvládám

13. Litujete svého rozhodnutí stát se náhradním rodičem?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď, uveďte:

14. Je podle Vás finanční podpora pěstounů ze strany státu dostatečná?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď, uveďte:

Zde, prosím, uveďte cokoli, co Vás napadá v souvislosti s tématem náhradní rodinné péče.

Děkuji za Vaši ochotu a čas věnovaný vyplnění dotazníku.